

JÁNOŠÍK VO FILME

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Katarína Laurenčíková

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ESTETIKY

Študijný odbor: učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov
estetika – história

Školiteľ: Prof. PhDr. Peter Michalovič, CSc.

Dátum odovzdania práce: 24. apríl 2009

Bratislava 2009

Čestné vyhlásenie

Týmto vyhlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracovala samostatne a že som v nej uviedla všetky zdroje, z ktorých som čerpala.

Pod'akovanie

Ďakujem všetkým, ktorí mi cennými radami a podporou pomohli pri písaní tejto diplomovej práce.

V Bratislave, 17. apríla 2009

ABSTRAKT

LAURENČÍKOVÁ Katarína, Jánošík vo filme [diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Filozofická fakulta; Katedra estetiky. Školiteľ: Prof. PhDr. Peter Michalovič, Csc. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister všeobecno-vzdelávacích predmetov.

Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2009. počet strán: 71

Diplomová práca je zameraná na filmy s tematikou Jánošíka. Ponúka komplexné informácie o troch slovenských a jednom českom filme o ľudovom hrdinovi. Zároveň porovnáva jednotlivé filmy navzájom a súvislosti, ktoré ovplyvnili obsah a výraz filmu.

Súčasťou diplomovej práce je webová stránka s názvom Jánošík vo filme (<http://janosik.terchova-info.sk>), ktorá má za cieľ stať sa hlavným zdrojom informácií o všetkých filmoch o Jánošíkovi.

Práca je rozdelená do štyroch hlavných kapitol.

Kľúčové slová: Jánošík, film, slovenský film, legenda.

OBSAH

Úvod	6
1. Legenda o Jánošíkovi	7
1.1. Mýtus a skutočnosť.....	7
1.2. Inšpirácia pre rôzne druhy umenia.....	13
2. Filmy o Jánošíkovi	14
2.1. Jánošík bratov Siakel'ovcov (1921).....	14
2.2. Jánošík Martina Friča (1935).....	27
2.3. Jánošík Paľa Bielika (1962/63).....	34
2.4. Zbojník Jurko (1976).....	43
2.5. Jánošík v 21. storočí.....	53
3. Porovnanie filmov o Jánošíkovi	57
3.1. Jánošík bratov Siakel'ovcov (1921).....	58
3.2. Jánošík Martina Friča (1935).....	59
3.3. Jánošík Paľa Bielika (1962/63).....	61
3.4. Zbojník Jurko (1976).....	63
3.5. Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi.....	64
4. Webová stránka Jánošík vo filme	65
Záver	68
Zoznam použitej literatúry	69

Úvod

Jánošíka pozná snáď každý Slovák. Stal sa symbolom hrdinu bojujúceho proti nespravodlivosti páchanej na biednych ľuďoch. Predstave o takomto hrdinovi dopomohla hlavne doba romantizmu, kedy bol Jánošík spomínaný a ospevovaný vo viacerých druhoch umenia. Heslo, ktoré sa s ním spája, je: „Bohatým bral a chudobným dával.“ Takto si ho zapamätalo veľa ľudí a takto sa prenáša z generácie na generáciu. V každej spoločnosti sa nachádza vrstva chudobných, ktorá toto heslo a takého hrdinu potrebuje. A práve preto legenda o Jánošíkovi zostáva stále živá.

V najťažších časoch histórie Slovenska, keď sme sa vymanili spod takmer tisícročnej nadvlády Uhorska, zažili prvú a vzápätí aj druhú svetovú vojnu, dostali sa pod vplyv Nemcov a neskôr komunistov, sa dostáva Jánošík opäť do popredia, a to prostredníctvom nového média – filmu. Slovensko akoby aj v týchto časoch potrebovalo znova poukázať a spomenúť si na svojho hrdinu. Počas jedného storočia boli natočené 4 (3 slovenské a 1 československý) filmy o Jánošíkovi. Mnohí by sa možno pozastavili nad tým, či štyri filmy o tej istej téme dokázali upútať. Odpoveď nie je zložitá. Každý z filmov má síce rovnaký obsah, ale je podaný inak a zachytený inou technikou. Vďaka tomu dokážu ponúknuť divákovi svoju originalnosť a nenapodobiteľnosť. Zaujímavosťou je aj to, že každý z filmov má v niečom prvenstvo. To ale bližšie rozoberieme priamo v texte.

V práci sa budeme venovať štyrom filmom o Jánošíkovi, navzájom ich porovnávať a poukazovať aj na súvislosti, ktoré či už priamo, alebo nepriamo zasiahli do charakteru filmu. Takmer všetky filmy sa opierali o archetyp hrdinu, o legendu, ktorá sa zachovala o Jánošíkovi. Na porovnanie mýtu a skutočného života Jánošíka prvú kapitolu venujeme historickému rozboru tejto osobnosti.

V závere nezabudneme spomenúť najnovší film o Jánošíkovi, ktorý čoskoro bude mať premiéru.

Do diplomovej práce sme sa rozhodli zahrnúť aj projekt webstránky o Jánošíkovi vo filme. V záverečnej kapitole vysvetlíme jej cieľ a úlohu.

1. Legenda o Jánošíkovi

1.1. Mýtus a skutočnosť

Filmy o Jánošíkovi zobrazujú a zachytávajú skutočnú historickú osobu. A práve kvôli tomu by som v úvode svojej diplomovej práce chcela predstaviť Jánošíka a jeho život taký, aký pravdepodobne bol. Taký, aký nám tu zanechala história. Či je to pravdivá história, dodnes nie je známe. Viacerí historici sa venovali životopisu Jánošíka a ne jeden názor sa odlišoval od druhého. Ich záchytnými bodmi boli historické fakty, dokumenty, matriky, ktoré či už priamo alebo nepriamo hovorili o živote Jánošíka, a tak isto prihliadali aj na dobu, v ktorej žil.

O túto tému mali záujem aj Poliáci, ktorí sa domnievali, že Jánošík bol ich rodák a ich hrdina. Nakoniec sa však zhodli s našimi historikmi, že Jánošík pochádzal zo Slovenska a bol slovenským zbojníkom.

Narodil sa pod vrchom Pupov u Jánošov v obci Terchová. Dátum jeho narodenia nie je presný, ale na základe krstu sa odhaduje na január roku 1688.

Informácie o krste sú zaznamenané v matrike varínskej farnosti.

„Krstil ho rímskokatolícky farár Michal Smutko vo varínskom kostole (Terchová patrila vtedy do varínskej farnosti), ktorý zapísal do matriky: *Anno 1688 In Januario Die 25. Eadem die baptisavi infantem natum e Martino Janosik et Anna Czisznik, cui datum est nomen Georgius. Patrini erant Jacobus Merjad et Barbara Kristofik e Terchova.*

Roku 1688 v januári dňa 25. Tohože dňa pokrstené dieťa narodené z Martina Jánošíka a Anny Cesnek (Čišnik, Cisnik), ktorému je dané meno Juraj. Krstní rodičia sú Jakub Merjad a Barbara Krištofik z Terchovej.“¹

Vďaka matrike sa dozvedáme aj o jeho súrodencoch – Barbore, Jánovi, Martinovi a najmladšom Adamovi. O Jánošíkovom detstve však nevieme takmer nič. Všeobecne sa traduje, že sa narodil v sedliackej rodine. Ale to, či patrili medzi

---

¹ Dostupné na internete: http://www.pmza.sk/janosik/sk/historicky-vyskum/strucny-zivotopis-juraja-janosika_, 13.1.2009, 14:02.

bohatších alebo chudobnejších sedliakov, sa presne nezistilo.

S istotou však vieme, že Jánošík sa spája aj s vojenskou históriou. V súdnych spisoch sa nachádza zmienka o tom, že patril do kuruckých oddielov Františka II. Rákociho, vodcu protihabsburského stavovského povstania v Uhorsku v rokoch 1703-1711.²

„V pamätnej bitke pri Trenčíne 3. augusta 1708, ktorá predznamovala koniec Rákocziho povstania, zahynulo 2400 povstaleckých vojakov a 25 dôstojníkov, okolo 400 kurucov padlo do zajatia cisárskej armády, medzi nimi aj Jánošík.“³

Jeho vojenská kariéra pokračovala ďalej, ale tentokrát na opačnej strane. V roku 1710 ako cisársky vojak (strážca väzenia) slúžil v posádke na bytčianskom zámku. Tento moment bol pre Jánošíka osudný, pretože sa tu stretol so známym kapitánom zbojníkov Tomášom Uhorčíkom. Keby sa tak nestalo, možno by dnes Jánošík nebol presláveným zbojníkom a hrdinom.

Je pravdepodobné, že na jeseň pomohol Uhorčíkovi ujsť a o mesiac neskôr bol uvoľnený z vojenskej služby a vrátil sa do Terchovej.⁴

Behom zimy niekoľkokrát navštívil Uhorčíka a poskytol mu ďalšiu pomoc.

K myšlienkam zbojníctva podľa Š. Kazimíra prispel aj rodný kraj Jánošíka.⁵

Analyzoval súdne spisy rodiny Jánošíkovcov a iných obyvateľov Terchovej. Podľa jeho názoru táto dedina sympatizovala so zbojníkmi a aj to pravdepodobne ovplyvnilo Jánošíkove rozhodnutie stať sa zbojníkom.⁶

Zo začiatku bol Jánošík len príležitostným zbojníkom, pomáhal Tomášovi Uhorčíkovi. Ten však roku 1711 prenechal Jánošíkovi vedenie vo svojej družine a usadil sa v Klenovci v Malohonte pod menom Martin Mravec. Jánošík sa ako 23-ročný stáva kapitánom zbojníckej družiny. Nestal sa však ním len tak, pre nič za nič. Musel spĺňať určité kritériá, ktoré sa od zbojníkov v tej dobe vyžadovali.

---

² GOSZCZYŃSKA, J.: Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia, Bratislava, JUGA, 2003, s. 14.

³ Dostupné na internete: <http://jurojanosik.com/pages/facts2.htm>, 13.1.2009, 15:48

⁴ Dostupné na internete: <http://www.pmza.sk/janosik/sk/historicky-vyskum/strucny-zivotopis-juraja-janosika>, 13.1.2009, 16:02

⁵ KAZIMÍR, Š.: O nových dokumentoch k jánošíkovskej legende. Eudové čítanie, 3, 1957, č. 6, s. 162-163.

⁶ GOSZCZYŃSKA, J.: Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia, Bratislava, JUGA, 2003, s. 15.

Vodca musel zložiť skúšku zdatnosti, ktorá pozostávala zo strelby z pištole, súboja s mečom, preskakovania vaty a zručného narábania s valaškou. A keďže Jánošík bol predtým kurucom a následne aj vojakom cisárskej armády, skúšku zložil bez problémov.

Čo samotné zbojníčenie? Bolo to naozaj tak, ako sa o Jánošíkovi traduje: Bohatým bral a chudobným dával? Z historických výskumov sa zistilo, že do istej miery by sme to mohli takto poňať, ale určite nie do takej, ako nám zachovala legenda. Pravdepodobne sa tvrdenie spája s prepadnutím pána Skalku pod Strečnom. Je o tom aj záznam zo súdu.

„Jánošík vypovedal, že prstene rozdal ženám a dievkam v Terchovej.“⁷

Na obhajobu tvrdenia by sme mohli vziať aj to, že olúpené veci častokrát predávali za nižšiu cenu. Alebo jedlo, ako tvrdí poľský historik Dr. Stanislaw Dzieciolowski, ktoré získali pri prepade, nechávali v dedine, aby mohli rýchlejšie újsť. Vzali si len peniaze, zbrane a iné cenné predmety. V tom čase bola veľká chudoba a kúsok slaniny bol pre obyčajného človeka veľmi vzácny.⁸ Doslovne sa však „Bohatým bral a chudobným dával“ určite nemôže brať.

Ich zbíjanie sa nesústredovalo na najvyššiu šľachtu a veľkoobchodníkov, na nich si netrúfali. Ale na kupcov, remeselníkov a statkárov. Neskôr začali rabovať a prepadávať aj chudobných zemanov, ktorí z nedostatku peňazí nedokázali ochrániť svoje majetky.

Jánošík v období svojho zbojníčenia vykonal vyše desať prepádov.

„Činy, ku ktorým sa Jánošík pred súdom priznal:

1. V kremnických horách pristavili poštára, ktorý ich najprv počastoval tabakom a potom im oznámil, že zanedlho pôjde do Turca pán Radvanský na pohreb istému Petróczimu. Radvanskému potom zastavili cestu a pobrali mu, čo sa im zachcelo.
2. Na Žiaroch v Turci ozbíjali baróna Pavla Révayiho. Medzi inými vecami zobrali mu pušky a šabl'u v striebornej pošve. Šabl'u si nechal Jánošík pre

---

⁷ Dostupné na internete: http://www.pmza.sk/janosik/sk/historicky-vyskum/strucny-zivotopis-juraja-janosika_16.1.2009, 10:52.

⁸ Dostupné na internete: <http://www.ruzombercan.sk/clanky/janosik-karpatsky-zbojnik-foto-vystava-19882.html>, 16.1.2009, 13:03.

seba, o pušky sa podelili Uhorčík, Chlastiak a Turiak. Neskôršie jednu z nich daroval Turiak akémusi voliarovi na Kysuciach.

3. Pod Strečnom ozbíjali istého farára, plaviaceho sa na plti dolu Váhom. Jeho mentieku si vzal Jánošík, ale neskôršie ju predal Uhorčíkovi. O peniaze sa podelili a poväčšine ich spoločne minuli v Dunajove na Kysuciach a potom u akéhosi Klenovčana, s ktorým bol Jánošík spoločne uväznený v hrachovskom kaštieli.
4. Keď sa farárka z Liptovského Jána plavila na plti dolu Váhom, pristavili ju v Sokole poniže Kraľovian a ozbíjali ju. Či jej vzali aj nejaké peniaze, nevedel sa Jánošík na súde rozpamätať.
5. Pani Káforke zo Žaškova vzali 200 zlatých v striebre.
6. Jánošíkova skupina ozbíjala Otlíka Šandora.
7. V malatinskej doline napadla Jánošíkova skupina oravského zemana Václava Zmeškala a ozbíjala ho.
8. Dva razy prepadol Jánošík spolu s Uhorčíkom žilinského mešťana, bohatého kupca Jána Šipoša. Prvý raz začiatkom októbra r. 1711. Časť ukradnutého súkna predali krajčírovi v Jablonke, istému Martinkovi, a ostatok predali akémusi Stoligovi, bývajúcemu kdesi v beskydských horách. Obom sa im dostalo z tohto zboja po 17 zlatých. Stalo sa to tesne pred Uhorčíkovou svadbou. Po druhý raz Jánošík ozbíjal Šipoša 10. mája 1712 tiež pod Strečnom. Pri tejto príležitosti mu vzali krásny pás a štyri zlaté. Tieto veci sa stratili v Terchovej, kde ich prenasledujúci hajdúsi napadli a rozprášili.
9. Pod Strečnom Jánošík ozbíjal Žilinčanov a vzal im kone a výstroj.
10. Jánošíkova skupina napadla najpravdepodobnejšie pod Strečnom aj pána Skalku z Trenčianskej. O korisť sa čiastočne medzi sebou podelili, čiastočne ukradnuté veci rozdali. Jánošík vypovedal, že prstene rozdal ženám a dievkam v Terchovej. Zlaté veci, ktoré vzali pánu Skalkovi, ostali u Plavčíka v Dunajove. Z toho tri strieborné lyžice a paloš, ktoré pripadli Jánošíkovi, sám ukryl v handlovských horách do jedle spolu s výzbrojou a nábojmi. O tom všetkom mal vedieť Turiak, ktorý ušiel z

Klenovca do Poľska. S peniazmi sa všetci podelili a sedlo zo Skalkovho koňa nechali v Terchovej v mlynárovej stodole.

11. Medzi Važcom a Štrbou ozbíjali kupcov o víno.

12. Keď sa Jánošík na jeseň r. 1712 dostal z hrachovského väzenia, vybral sa rovno do Liptova a dozvediac sa od jedného valacha, že sa z Levoče do Liptova vezie bohatá oficierska panička, Schardonka, dobehol ju pri Garajovom potoku medzi Východnou a Važcom a ozbíjal spolu so svojimi kamarátmi. Drahocennosti, ktoré jej vzali, zaviazal do batôžka a ukryl pod jednu kladu. Kamarátom dal zo zboja pušku a pre seba si nechal dve parochne. Valachovi nedali nič, ale keď zbojníci odišli, valach schovaný batôžtek spod klady vybral a prisvojil si ozbíjané veci.⁹

Jánošíkove pôsobenie ako zbojníka netrvalo dlho, ráta sa na necelé dva roky. Prvýkrát bol chytený pravdepodobne v Klenovci a uväznený spolu s Tomášom Uhorčíkom v Hrachovskej pevnosti. Stadiaľ sa však zakrátko dostali vďaka podplateniu väzňateľov.

Druhé zľapanie u Martina Mravca (Tomáša Uhorčíka, ako sa zistilo pri súdnom konaní) mu bolo však osudné. Povestný hrach, ktorý vysypala babica v krčme v Dubovej pri Ružomberku Jánošíkovi pod nohy je len legendou. O zradcovi, ktorý prezradil, kde sa Jánošík nachádza, sa však uvažovať dá realistickejšie. V každom prípade, Jánošíka zľapali v Klenovci u Mravca a spolu ich previezli do vranovského kaštieľa v Palúdzke pri Liptovskom Mikuláši. Tu ich väznili až do procesu.

Ten sa konal 16. a 17. marca 1713 v Liptovskom Mikuláši.¹⁰ V súlade s dobovými právnymi predpismi bol Jánošík podrobený ľahšiemu aj ťažšiemu mučeniu. Súdu predsedal liptovský podžupan Ladislav Okoličányi. Prokurátor Alexander Čemický (Černický) obvinil Jánošíka, že bol vodcom zbojníkov a zabíjal ľudí. Pritiažil mu aj fakt, že bol kurucom – povstalcem a prívržencom Rákocziho. Preto navrhol trest smrti. Obhajcom mu bol Baltazár Pallugyay, ktorý postavil svoju

---

⁹ Tamže, 16.1.2009, 11:09.

¹⁰ Tamže, 16.1.2009, 12:12.

obhajobu na tvrdení, že Jánošík nikoho nezabil (uviedol, že pri prepade domanižského farára nebol prítomný¹¹) a že členovia jeho družiny častokrát konali na vlastnú päsť. Tým sa snažil naštrbiť samotný základ súdneho procesu.¹² Aj napriek tomu, že Pallugyay žiadal pre Jánošíka omilostenie, odsúdili ho na smrť obesením na ľavý bok za rebro. Rozsudok bol vykonaný po dvojdňovom vypočúvaní 17. marca 1713 na popravisku Šibeničky v blízkosti Liptovského Mikuláša.

„Rozsudok: „Ponevác predepsaný Obžalovaný Juro Janošak zavrhnúce prikázani jak božské, tak též zákon krajinský, prede dvema roky dal sa na zbojstvo a vůdcem aneb hajtmanem takovým se učinil, který s tými tovariši svými na cestách zastavájice mnohých lidí o statek (pripravil), áno i jako se z vlastného vyznania zdá, jeho tovariši, kde on též bol prítomný, pána pátera z Domaniže prestrelili a bezbožne zamordovali. Tak též i jinších, jako jest predepsané, zlých skutkuv se dopustil. Potom pre takové veliké zlé účinky a prikázani prestúpení má byt' na hák na levem boku prehnatý a tak napríklad jinších takových zločincov má byt' zavesený.“¹³

---

¹¹ Ide o prepád domanižského farára Juraja Vrtíka, ktorého pri bránení sa postrelil jeden z Jánošíkovej družiny. Farár však zomrel až o mesiac po prepade pravdepodobne na následky zranenia. Pramene tvrdia, že Jánošík s istotou nestrielal, dokonca sú dohady, že pri prepade ani nebol.

¹² Dostupné na internete: http://hnonline.sk/1-10023650-22445495-k00000_detail-45_, 16.1.2009, 12:36.

¹³ Dostupné na internete: <http://www.pmza.sk/janosik/sk/historicky-vyskum/strucny-zivotopis-juraja-janosika> , 16.1.2009, 12:41.

1.2. Inšpirácia pre rôzne druhy umenia

Zo životopisu je zrejmé, že Jánošík nebol hrdinom, ako ho vnímame v súčasnosti. Ako ho zobrazuje film, literatúra, divadlo a iné druhy umenia. Jánošík bol obyčajným zbojníkom. A predsa sa stal inšpiráciou našej národnej kultúry, vzniku ľudovej legendy o hrdinovi. V čom to asi je? Prečo práve tento zbojník ovplyvnil mnoho umelcov a ľudí?

Na tieto otázky sa snažila odpovedať poľská profesorka Varšavskej univerzity vo svojej knihe: *Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia*.

Udáva tri faktory, ktoré mohli prispieť k zrodu legendy o Jánošíkovi ako hrdinovi:

1. tragická smrť v mladosti
2. medzi jeho trestnými činmi nie sú ťažké zločiny
3. ešte za života mu okolie prejavovalo náklonnosť, sympatie a obdiv

Jánošík prišiel o život 25-ročný, po pomerne krátkom období zbojníčenia. Náhla tragická smrť v mladom veku mení často obeť na hrdinu. Jeho skutky v porovnaní s Uhorčíkom a inými zbojníkmi sa zdajú nevýrazné. Avšak možno práve nepomer viny a trestu mladého Jánošíka ovplyvnili fakt, že sa napokon stal hrdinom ľudovej slovesnosti.¹⁴

Pochybný sa zdá aj súd, ktorý behom dvoch dní odsúdil Jánošíka a popravil ho. Niektorí historici sa domnievajú, že bol ovplyvnený politicky. Bol totiž súdený nielen ako vodca zbojníkov, ale predovšetkým ako zbeh z cisárskej armády a prívrženec Františka II. Rákociho.

Pre nás však nie je dôležité dokazovať vinu či nevinu Jánošíka, ale samotná legenda a postava Jánošíka. Možno aj vďaka týmto nejasnosťam sa natočili (filmovo spracovali) rôzne variácie príbehu a tak isto postava hlavného hrdinu. Každý z filmov, ktorým sa budeme postupne v našej práci venovať, sa niečím odlišuje, hrdina sa vykresľuje iným spôsobom a aj samotný príbeh v sebe skrýva iný podtón.

---

¹⁴ GOSZCZYŃSKA, J.: *Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia*, Bratislava, JUGA, 2003, s. 19.

2. Filmy o Jánošíkovi

2.1. Jánošík bratov Siakel'ovcov (1921)

Dnes nikto nepochybuje o tom, že *Jánošík* z roku 1921 sa zapísal do slovenskej kinematografie ako najvýznamnejší filmový čin na Slovensku. A to z toho titulu, že je nositeľom prvenstva slovenskej hranej tvorby. Jeho význam ocenilo aj UNESCO v roku 1995, kedy ho zaradilo do Svetového kultúrneho dedičstva, do filmovej Pamäti sveta.

Keď si všimneme rok vzniku filmu (1921), je jasné, že od vojny ho delia len 3 roky. Ako však mohol na Slovensku vzniknúť dlhometrážny film a to len krátko po prvej svetovej vojne?

2.1.1. Situácia pred filmom a jeho tvorcovia

Korene vzniku nášho prvého filmu musíme hľadať u vyst'ahovalcov v Amerike. Boli nimi predovšetkým bratia Siakel'ovci.

V krátkosti by sme ich predstavili, na objasnenie niektorých informácií týkajúcich sa filmu či už priamo alebo nepriamo.

Dôvodom emigrácie do zámoria boli chudobné pomery na území dnešného Slovenska. V tom čase totiž Slovensko bolo ešte súčasťou Uhorska. Zmenilo sa to až po vojne v roku 1918, kedy vzniklo Československo. Aj preto sa datuje vznik slovenskej kinematografie až po tomto roku. Dovedy bola kinematografia uhorská.

Bratia Siakel'ovci pochádzali z Blatnice. Ich otec Ján bol obvinený z panslavizmu, a tak im uhorské úrady neumožnili vyššie štúdiá.

Starší z bratov Daniel sa v Budapešti vyučil za strojného zámočníka a v roku 1905 sa rozhodol odísť do Ameriky. Podarilo sa mu nájsť si miesto vo firme na spracovanie filmov Seling Plyscope Co. Zverili mu technické záležitosti.

„Svoj veľký talent čoskoro zúročil zostrojením prvého vyvolávacieho automatu na

svete. Vyriešil tiež nový transport filmu vo filmovej kamere so zaoblenou drážkou, ktorý použila firma Bell and Hovell. Okolo roku 1924 skonštruoval prvý projekčný aparát a venoval pozornosť pokusom s farebným filmom. V jeho osobe išlo aj o známeho majstra v odbore animácie.¹⁵

Danielov o desať rokov mladší brat Jaroslav vycestoval do Ameriky sedem rokov po ňom, v roku 1912. Mal vtedy 16 rokov a začal používať svoje meno po anglicky ako Ludwig Jerry. Zamestnal sa v tej istej firme ako Daniel. Počas prvej svetovej vojny absolvoval kurz leteckej fotografie, zaoberal sa vyvolávaním filmov, strihom, premietaním negatívov skúšobných záberov pre hercov a režisérov a neminula ho ani práca kameramana. Neskôr sa zamestnal u firmy Essenay, v ktorej nakrúcal svoje filmy aj slávny herec nemého filmu Charlie Chaplin. V spoločnosti Rothacker Film MFG Co. mal možnosť režírovať krátke reklamné i dokumentárne filmy. Viaceré boli zamerané na ČSR. Zaoberal sa i otázkami zjednodušenia výroby rozmnožovacích filmových materiálov.¹⁶

Ďalšou osobnosťou, ktorá sa spája s prvým Jánošíkom, bol rodák z Brezovej pod Bradlom Ján Závodný. Pôvodne bol vyučený za stolára, neskôr čašníka. V roku 1908 opustil aj on spolu so strýkom Uhorsko. Spočiatku pracoval v USA ako stolár v dielni na výrobu klavírov a pianín. Vo voľnom čase pracoval ako uvádzač v kine Casimir v Jefferson Parku v Chicagu, ktoré o desať rokov neskôr odkúpil.¹⁷ S filmovým umením sa stretol prvýkrát ešte na Slovensku, v Nitre. V Amerike si však osvojil znalosti z filmovej techniky (hlavne filmová distribúcia a techniky premietania). Všetko sa to naučil sám.

2.1.2. Tatra Film Corporation

V roku 1920 počas leta oslovil Jána Závodného Samuel Tvarožek. Predstrel mu

---

¹⁵ CABADAJ, P.: Jánošík vo filme, Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 7.

¹⁶ Dostupné na internete: <http://www.obce.info/index.php?make=mapa&id=4005&obec=2789&clanok=2555&pl=obcesk>, 5. 3. 2009, 14:53.

¹⁷ Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/archiv/2002-15/ominulosti.asp>, 5. 3. 2009, 15:12.

návrh nakrútiť na Slovensku film Jánošík. Netreba ani hovoriť, že Ján Závodný s návrhom súhlasil. A tak už v novembri toho istého roku bola americkými Slováckmi v Chicagu založená účastinná spoločnosť Tatra Film Corporation, za účelom nakrúcania filmov v starej vlasti. Mala v pláne vybudovať tri filiálky v Prahe, Bratislave a Žiline. Stanovy spoločnosti vypracoval advokát Samuel Sušina. O založení spoločnosti a príprave nakrúcania filmu *Jánošík* mali záujem aj novinári v USA. Vyšli o tom tri články, ktoré sa zachovali až dodnes. Noviny, ktoré ich uverejnili, sa však nepodarilo identifikovať.¹⁸

Z finančného hľadiska bol najdôležitejšou postavou Ján Závodný. Peniaze na založenie spoločnosti sa snažil získať predajom svojho kina Casimir v Jefferson Parku. Prispel sumou 4000 dolárov a tým sa zároveň stal predsedom spoločnosti.

Ďalším zdrojom na získanie financií na nakrútenie filmu boli akcie. Vytlačili sa účastiny v hodnote po 50 amerických dolárov. Spoločnosť predpokladala, že prostredníctvom nich získa 50 000 dolárov. Takýto odhad bol však ďaleko pravde, do mája 1921 sa im podarilo z účastín získať len 16 500 dolárov. Odhad nákladov na nakrútenie filmu bol 25 000 až 30 000 dolárov. Keďže sa im to nepodarilo získať, museli sa uskromniť aj s týmto množstvom. Ovplyvnilo to a prejavilo sa to aj na samotnom nakrúcaní. Ako a v čom sa prejavil nedostatok financií, spomenieme konkrétnejšie pri rozoberaní nakrúcania. Teraz sa vrátíme naspäť tam, kde sme skončili – Tatra Film Corporation.

Úlohu vo financovaní zohral aj majiteľ Seligovej spoločnosti v Chicagu. Súhlasil so spolufinancovaním, mal však jednu podmienku. Chcel negatív hotového filmu. Takýmto rôznymi spôsobmi získala spoločnosť peniaze na to, aby mohla začať s nakrúcaním filmu.

Hoci spoločnosť Tatra Film Corporation vznikla v zámorí, ďaleko od našej vlasti, Slováci o nej vedeli aj na Slovensku. Už v januári 1921 „zverejnili Národné noviny (roč. 52, č. 18, s. 5) krátku správu – *Slovenský filmový podnik v Chicagu*.“¹⁹

---

¹⁸ VRAŠŤIAK, Š., URC, R.: Jánošík 1921(Osemdesiatiny filmu Jánošík z roku 1921), Bratislava, SFU, 2001, s. 10.

¹⁹ Tamže, s. 11.

O dva dni neskôr „vyšiel v Slovenskom denníku (roč. 4, č. 19, s. 5) článok – *Prvá slovenská filmová spoločnosť v Chicagu*. Píše sa tam, že v decembri bola založená Tatra Film Corporation, Inc Chicago 1543 W. Chicago Ave.“²⁰

Do tretice o nej napísal článok aj Slovenský týždenník (roč. 18, č. 6., s. 3) - „*Prvá slovenská filmová spoločnosť v Chicagu*. Aj v tomto článku je uvedené, že spoločnosť bola založená v decembri 1920.“²¹

Takže už aj u nás verejnosť vedela, že čoskoro príde filmový štáb, aby nakrútil prvý slovenský film *Jánošík*.

Spoločnosť Tatra Film Corporation vyslala na Slovensko štvorčlennú delegáciu. Réžiou filmu poverila jedného z bratov Siakeľovcov – Ludvika Jaroslava Siakeľa. Jeho spolurežisérom a zároveň kostymérom sa stal František Horlivý. Pôvodne bol redaktorom a režisérom Ľudovítovho divadla v Chicagu. Jeho plusom bolo aj to, že mal priateľské kontakty s vtedajšími pražskými umeleckými kruhmi. Tým chceme zároveň poukázať na to, že na natáčaní filmu sa podieľali nielen Slováci ale aj Česi. Vo filme participovali českí herci, český kameraman a nakrúcalo sa tiež v Prahe.

Ďalším členom delegácie bol Daniel Siakeľ, ktorému prislúchala kamera, producentom sa stal Ján Závodný.

2.1.3. Príprava a nakrúcanie filmu

Celý štáb pricestoval do Prahy koncom mája a v júni sa potom presunul do Bratislavy. Pôvodne si filmový štáb zvolil za stredisko Martin. Plán im však stroskotal na nedostatku financií. Hotel v Martine bol príliš drahý, a preto boli nútení usadiť sa niekde inde.

Neďaleko od Martina sa nachádzala rodná obec bratov Siakeľovcov. V nej videli príležitosť lacného ubytovania a odstránenia zbytočných nákladov. A tak po rokoch prichádzajú opäť do svojho rodiska, Blatnice. Ubytovali sa v rodičovskom

---

²⁰ Tamže, s. 11.

²¹ Tamže, s. 11.

dome a okamžite začali pracovať na príprave filmu. Vyhľadávali vhodné exteriéry a priestory na ubytovanie celého štábu.

Rozhodnutie ísť do Blatnice, obce, ktorú poznali hlavní tvorcovia filmu, sa ukázalo byť veľmi prospešné. Samotní Blatničania pomáhali pri natáčaní filmu svojou obetavosťou a ochotou, stravou, zháňaním adekvátnych kostýmov a dokonca aj v úlohe komparzistov.

Prípravné práce, ktoré boli pomerne náročné, trvali zhruba mesiac. Po nich mohli začať s natáčaním prvého slovenského filmu.

Na Slovensku sa nakrúcalo od júna do augusta roku 1921. Filmovalo sa priamo v Blatnici, postavili sa pláténé dekorácie na dvore a záhrade u Haľamov. Niektoré naplánované interiéry a exteriéry sa museli vynechať, pretože nespĺňali požiadavky na natáčanie a pre nedostatok financií sa nedali ani upraviť a prispôbiť na tento účel. Medzi ne patrí napríklad Oravský zámok, ktorý vypustili pre nedostatok svetla v hradných komnatách. Podobne aj Terchovú nahradilo Šútovo. Dokonca bol veľký problém v preprave. Filmový štáb nemal auto, a tak im nezostávalo nič iné, len využiť to, čo mali vtedy dostupné. Auto nahradil vlak a sedliacke vozy. Vzdialenejšie exteriéry preto nepripadali do úvahy.²²

Takto sa teda prejavil nedostatok financií, ktorý sme spomínali už v kapitole venovanej spoločnosti Tatra Film Corporation.

Hoci vidíme v konkrétnych prípadoch, že peniaze chýbali vo viacerých oblastiach a zasahovali do pôvodných zámerov, verejnosť to tak vždy nevnímala. Dokonca naopak. Na jednu príhodu si spomína Jaroslav Siakel' po 60-tich rokoch od natáčania filmu: *„Dajakí neprajníci pisali do Chicaga, že málo šetríme, preto som si vymyslel záchrannú brzdu. Cestovali sme totiž rýchlikom, a ten na odbočke do Šútova nestál. Keby nás zaviezol až na ďalšiu zastávku, odvoz ľudí, kamier, filmov a kostýmov by bol stál veľa peňazí. Tak som sa dohodol so Šútovčanmi, aby čakali náš vlak na hlavnej hradskej. Ja som vlak na odbočke zahamoval, zaplatil pokutu päťsto korún – aj dal železničiarom niečo do vrečka - , a za pár korún sme boli*

---

²² Tamže, s. 12.

v Šútove... *Veľmi sme vtedy šetrili peniaze, pravda je to...*²³

Film sa takmer celý natáčal na Slovensku: v Blatnici, kde sa točili interiéry aj exteriéry, Šútove, ktoré nahradilo Jánošíkovu rodnú Terchovú, Turčianskej Štiavničke, Mošovciach, Kráľove pod Znievom, Gaderskej doline. Na jeseň sa premiestnili do Prahy, kde dotočili niekoľko záberov v interiéry a záverečnú scénu filmu – rozsudok nad Jánošíkom. Umiestnili ho na breh Vltavy, na Kampu pod Černickým palácom.

Zaujímavosťou a po mnohé roky aj záhadou, hlavne pri rekonštrukcii filmu, bola technická stránka filmovania. Film bol totiž po celý čas snímaný dvoma kamerami rôznych značiek. Z Ameriky si priviezol filmový štáb kameru značky Šustek, s ktorou natáčal český kameraman Oldřich Beneš. Horľavú filmovú surovinu, ktorá bola potrebná na výrobu filmového pásu, však nedovolili štábu nalodiť. Preto si v Paríži objednali náhradnú filmovú surovinu a druhú kameru značky Pathé. Tú používal pri filmovaní Daniel Siakel'. Negatív a pozitív z kamery Pathé zostal pravdepodobne v Československu. Americká kópia filmu nasnímaná druhou kamerou značky Šustek bola odvezená do USA. Táto kópia bola kolorovaná – noc do modra, exteriér do žltá a pod.²⁴

Jednotlivé zábery boli teda nasnímané a zinscenované dvakrát, pre každú kameru osobitne. Preto pri rekonštrukcii filmu vznikli dohady aj o dvoch rozdielnych záveroch filmu – pre americkú verejnosť sa tradoval ich typický happy end, Jánošík ušiel spod šibenice. Pričom v slovenskej kópii Jánošíka obesili. Tieto dohady vyvrátil producent filmu Ján Závodný: „*To je legenda. Film sa končí prečítaním rozsudku.*“²⁵Jeho slová potvrdil aj Jaroslav Siakel', ktorý nakreslil posledných osem políčok filmu americkej kópie. Zhodovali sa s tvrdením Jána Závodného.

Americká verzia a slovenská teda mali rovnaký koniec. Líšili sa však svojou dĺžkou. Americká kópia filmu bola kratšia. Dôvodom bola americká cenzúra,

---

²³ M.H.: Videl som to srdcom. Spomienky Jaroslava Siakel'a. In: Televízia, 16, 1981, č. 44, s. 26 – 27.

²⁴ VRAŠŤIAK, Š., URC, R.: Jánošík 1921(Osemdesiatiny filmu Jánošík z roku 1921), Bratislava, SFU, 2001, s. 12.

²⁵ Tamže, s. 12.

ktorá prikázala vystrihnúť niektoré scény.

2.1.4. Scenár

Film *Jánošík* si zobral za námet román *Jánošík, kapitán horských chlapcov – jeho búrlivý život a desná smrť* od Gustáva Maršalla – Petrovského. Bol to slovensko-americký novinár, prozaik, ktorý sa zaslúžil o šírenie osvety medzi vystaňovalcami. Jeho dielo sa stalo predlohou k napísaniu scenára prvého Jánošíka.

Úlohu scenáristu si na seba zobral významný krajanský pracovník, novinár a literát Jozef Žák-Marušiak. S ním sa však spájajú rôzne problémy, hlavne na začiatku nakrúcania, a takisto aj na konci. Pred odchodom filmárskej delegácie na Slovensko nebol scenár ani zďaleka hotový, dodal im len tretinu. Bol síce napísaný v slovenčine, ale na americkom písacom stroji, čiže bez diakritiky. Tým mal Jaroslav Siakel' o robotu na lodi postarané, musel urobiť niekoľko úprav, doplnkov a prepisov pre potreby svojich kolegov. Zvyšné časti scenára im potom Jozef Žák-Marušiak posielal poštou v priebehu natáčania. Ako sme opomenuli vyššie, aj na konci natáčania nastal problém. Posledná scenáristická časť nedorazila včas, a tak sa režisér Jaroslav Siakel' dohodol so štábom a predstaviteľom hlavného hrdinu Theodorom Pištěkom, že záverečné sekvencie filmu dokrútia bez scenára. Pri improvizácii si pomohli hrou *Jánošík* od Jiřího Mahena, ktorú do slovenčiny prebásnil Martin Rázus v roku 1920. Takto mal film, aj keď nečakane, dva námety.

A čo sa stalo so Žákom-Marušiakom? Jeho scenáristický záver prišiel až po ukončení filmovačky. Nezodpovedné počínanie sa potom odrazilo na propagačnom letáku pred premiérou filmu v Chicagu (1. 12. 1921), keď ho neuviedli ako tvorca scenára. Podľa niektorých informácií si ani on sám neprial byť uvedený na letáku, pretože režisér sa nepridržiaval jeho scenára.

2.1.5. Film Jánošík

Príbeh filmu je vsadený do obdobia začiatku osemnásteho storočia. Slovensko bolo súčasťou Habsburskej monarchie. Poľnohospodári mali určité povinnosti voči šľachte, niekoľko dní museli odrobiť na panskom.

Hlavný hrdina Juraj Jánošík sa po štúdiách v seminári vracia do svojej rodnej dediny Terchovej. Zistí, že jeho chorľavejúca matka práve zomrela. Otec jej chcel prichystať pohreb, čím si nesplnil svoje týždenné povinnosti voči grófovi Šándorovi. Preto ho na príkaz grófa odvedú a za trest ho palicujú. Pre nie už najmladšieho otca sa trest stal smrteľným. Do takejto situácie prichádza Jánošík, následne uteká z dediny, kde sa stretne so skupinou zbojníkov. Vyzlečie si sutanu a pridá sa k nim. Dokonca preberie velenie a stane sa ich kapitánom. Potom už nasleduje zbojníčenie a plnenie tradovaného hesla: Bohatým bral a chudobným dával.

Vo filme nechýba ani Jánošíkova milá Anička, ktorá bola jeho láskou už od detstva. Obťažuje ju gróf a chce ju pre seba.

Jánošíkovi pomáha miestny kňaz, ale čoraz častejšie potýčky s grófom privedú Jánošíka k jeho koncu. Pomocou zrady Jánošíka zlapajú v krčme a obesia ho na háku.

Toto je stručný obsah príbehu, ktorého sa film pridrža.

Základnou myšlienkou filmu bolo zobrazenie Jánošíka na pozadí biedneho postavenia slovenského ľudu. Tvorcovia sa snažili čo najzrozumiteľnejšie vypovedať vnímanie jánošíkovskej legendy zo svojho vlastného pohľadu. Nešlo im o realistické zobrazenie, o históriu a fakty. Ich hlavným zdrojom a námetom bola legenda o Jánošíkovi. Konanie hlavného hrdinu naznačuje sociálny útlak, ale nie vzburu. Naznačujú to aj samotné scény, ktoré v mnohých prípadoch zobrazujú a vykresľujú ťažký poddanský život. Naproti tomu, akoby na porovnanie, sú mnohé pasáže venované životu bohatej šľachty. Čo je však zvláštne, zbojníčeniu Juraja Jánošíka tvorcovia venovali málo priestoru. Z celého filmu cítiť krivdu, ktorá bola páchaná na poddaných a nie revoltu, či vzburu Jánošíka.

Pripomína to časy maďarského útlaku na slovenský ľud. V čase vzniku filmu boli

dejiny Uhorska a silnej maďarizácie len pár rokov minulosťou, čiže všetci si na tú dobu ešte pamätali. Jánošík bol dobrou možnosťou porazeného útlaku a krivdy a zároveň ukázkou pomerov na Slovensku. Aj keď film je zasadený do doby začiatku roku 1700.

O národnobuditeľskej úlohe filmu svedčí aj dobový plagát: *"Jánošík je symbolom boja proti maďarskému zemanstvu, ktoré slovenský ľud utláčalo a držalo v putách. Dnes, keď slovenský národ púšťa sa na voľných krídlach k voľnému letu, aby sa dostal na svetové závody, naši americkí bratia pomáhajú i v tejto práci, ba novou silou idú za vytknutým cieľom."*²⁶

Zaujímavosťou filmu je používanie restrospektív. Odohráva sa v nej celý príbeh ako rozprávanie baču o Jánošíkovi skupinke turistov. V rámci nej sa vyskytuje ešte niekoľko restrospektívnych línií, čiže môžeme hovoriť o retrospektíve v retrospektíve. Takýmto príkladom je spomínanie Aničky na Jánošíkov odchod do seminára.

Film je založený vo väčšine prípadov na statických obrazoch, v ktorých sa odohrávajú jednotlivé scény.²⁷

Skúsenosť bratov Siakelovcov si môžeme všimnúť v použití paralelného deja a v detailoch tvárí hrdinov a predmetov. Dokonca sa nájdú aj prvky pripomínajúce western – prestrelenie povrazu, na ktorom visí pandúr. Počiatky a vznik westernu sa spájajú s Hollywoodom. A keďže tvorcovia prvého *Jánošíka* žili v Amerike, prvky filmu nesú aj stopy amerického filmu.

Hoci film vykresľuje tragickú udalosť a situáciu, nájdeme v ňom aj prvky humoru. Jednou z takýchto situácií je scéna, keď chce Jánošík pobožkať Aničku a ona mu dá cez ručník pobožkať psa.

Film patrí k nemým filmom, a preto ho dopĺňajú titulky. Niekedy sa zobrazia aj v prípade, kedy si autori neboli istí obrazovým vyjadrením myšlienky. Je tomu tak v prípade zobrazenia titulku: „Chleba málo, roboty veľa.“

---

²⁶ Dostupné na internete: <http://www.csfd.cz/film/161728-janosik/?text=107649> , 13.3.2009, 16:02.

²⁷ CABADAJ, P.: Jánošík vo filme, Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 8.

2.1.6. Postavy

Pri výbere herca do hlavnej roly sa tvorcovia filmu zamerali predovšetkým na fyzické dispozície. Takúto osobu síce našli pomerne ľahko, no bolo potrebné, aby vedela hrdinu aj zahrať. Nakoniec iniciatívu prebral Siakel' a do role Jánošíka obsadil českého divadelného a vtedy už aj pár rokov filmového herca Theodora Pištěka. Bol to český herec, čiže spolupráca Čechov a Slovákov v týchto časoch (po prvej svetovej vojne a po vzniku Československa) sa neprejavila len na politickej scéne, ale aj na filmovej. Pozitívne ohlasy boli aj zo strany českej filmovej kritiky: „*Jánošík je prvou radostnou zvesťou o spolupráci Slovákov na vytváraní česko-slovenskej kinematografie. Slováci môžu do filmu vnieť základné prvky svojho národa: citlivosť, mäkkosť a vášnivosť, ktoré sa vo filme vždy uplatnia.*“²⁸

Hlavná postava teda bola obsadená. Čo je však možno len pre dnešného diváka zvlášť, Jánošík nevyzeral úplne podľa vzoru, ktorý sa tradoval, zobrazoval a vykresľoval či už v ďalšom filme alebo iných druhoch umenia. Režisér a celý tím chceli natočiť film o legende, ktorá bola známa. Jánošík teda mal vyzeráť ako statný junák, vysoký, silný, s vrkočmi a valaškou. Vysoký bol a možno aj silný a statný. No chýbali mu povestné vrkoče. A takisto jeho postava nebola štíhla a dokonalá. Pre dnešného diváka sa môže zdať trošku komický, alebo nedôveryhodný. Ale pre diváka tej doby mohol predstavovať presný opak. Zároveň môže mať divák spočiatku problém nájsť hlavného hrdinu. Je to spôsobené výzorom, a takisto aj oblečením Jánošíka. Takmer tretinu filmu je oblečený v kňazskej sutane.

Zbojníceniu Jánošíka vo filme nie je venovaného veľa priestoru. Napriek tomu film splňa svoju myšlienku a poslanstvo a aj napriek nedostatočným financiám dokázal preraziť. Ale tomu sa budeme venovať v samostatnej časti.

Po boku Theodora Pištěka si zahrála Jánošíkovu milú Aničku Mária Fábryová. Ako sama povedala, film Jánošík bol jej prvým stretnutím s filmom vôbec. V

---

²⁸ PETERKA, I.: Jánošík /1921/. In: Cabada, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 8 – 9.

čase, keď ju oslovili, skončila cirkevnú školu v Prešove a na podnet rodičov sa dala na nakrúcanie filmu nahovoriť.

„Rodičia usúdili, že táto úloha je jej vlasteneckou povinnosťou.“²⁹ Údajne mala strach aj pred kamerou, a tak bol film *Jánošík* jej prvým a zároveň aj posledným. Po ňom už v žiadnom inom nehrala.

Lúbostná zápleтка medzi Jánošíkom a Aničkou v rámci príbehu tvorí osobitnú líniu.

Vo filme sa často objavuje aj kňaz, ktorý pomáhal Jánošíkovi a gróf Révay.

2.1.7. Premiéry a úspechy filmu

Film *Jánošík* bol hotový už začiatkom novembra 1921. Pre štáb a spolupracovníkov ho premietli v kine Omnia vo Vrútkach. Prvá premiéra sa konala 25. 11. 1921 v Prahe v kinách Passage, Central, Minuta. Pri jej príležitosti vydala spoločnosť Biografia reklamný leták.

1.12. toho istého roku bola premiéra v Chicagu. Film premietali s hudobným sprievodom, s hudbou, ktorú skomponovali pre film Vladimír Gustáv Šaško a Samuel Fajnor. Pre nízky rozpočet nebol film opatrený anglickými titulkami, preto sa *Jánošík* premietal len americkým Slovákom, až do roku 1923.³⁰ Nedostatok financií tak zasiahol aj možnosť sledovať film širšou verejnosťou.

Na Slovensku sa konala premiéra v Žiline 3. 1. 1922. Tržby v Československu dosiahli skoro 19 miliónov korún.

Aj napriek nedostatkom, ktoré sa spájajú s prvým slovenským hraným filmom, môžeme považovať film za úspešný. Vďaka nemu sa Slovensko zaradilo medzi prvých desať krajín, ktoré vyrobili dlhometrážny nemý hraný film. V roku 1995, ako sme už v úvode spomenuli, bol UNESCOm zapísaný do svetového kultúrneho dedičstva.

---

²⁹ Dostupné na internete: <http://www.kinema.sk/clanok.asp?id=19305>, 18.3.2009, 13:23.

³⁰ VRAŠŤIAK, Š., URC, R.: *Jánošík 1921*(Osemdesiatiny filmu *Jánošík* z roku 1921), Bratislava, SFU, 2001, s. 13.

2.1.8. Nájdenie strateného filmu a jeho rekonštrukcia

Spočiatku patril film medzi najpremietanejšie diela svojej doby, ale postupne sa záujem stratil. Skoro na polstoročie sa akoby vyparil a dlho sa považoval za stratený. Čo sa s filmom stalo, zaujímalo ako prvého filmového historika Ivana Rumanovského. S pátraním začal v roku 1947 a v roku 1957 nadviazal písomný styk s režisérom filmu Jaroslavom Siakeľom. Ten o filme nevedel, takže pomocou neho sa film nepodarilo nájsť.

Pokúšal sa o to neskôr aj Štefan Vraštiak, ktorý sa zamestnal v Slovenskom filmovom ústave.

Najdôležitejšiu úlohu pri nájdení filmu zohrala najmladšia sestra producenta filmu Jána Závodného. Pri príležitosti slávnostného stretnutia v Brezovej pod Bradlom v roku 1964 zavítala na Slovensko Alžbeta Závodná.

„Keď sme z nej vyťahovali zážitky z veľkej cesty, tak nám len tak mimochodom povedala, že v garáži svojho brata Jána videla v krabiciach uložený film, ktorý nakrútil on a ďalší Slováci v roku 1921.“³¹

SFÚ následne nadviazal písomný styk s Jánom Závodným, ktorý potvrdil slová svojej sestry. V roku 1970 ako 80-ročný prišiel do Československa a priniesol podstatnú časť americkej verzie filmu. Na tlačovej konferencii v Bratislave potom film venoval SFÚ. O darovaní sa zmienil už aj vo svojich listoch v roku 1969: *„Teraz čo vás najviac zaujíma je film Jánošík... To mám ja... Ja to na váš vznešený účel darujem...“³²*

Film tak putoval do filmových laboratórií na Kolibe v Bratislave, kde prekopírovali zachovalú americkú kópiu. Náklady sa vyšplhali do výšky 25 000 Kčs. Film obsahoval 89 000 okienok (políčok), čo predstavovalo 1681 metrov a čas projekcie 1 hodina 2 minúty.³³

O rok neskôr 1971 sa začalo uvažovať nad rekonštrukciou filmu. Podujal sa na ňu

---

³¹ Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/archiv/2002-15/ominulosti.asp>, 18.3.2009, 15:23.

³² VRAŠŤIAK, Š., URC, R.: Jánošík 1921(Osemdesiatiny filmu Jánošík z roku 1921), Bratislava, SFU, 2001, s. 16.

³³ Tamže, s. 17.

už spomínaný filmový historik Ivan Rumanovský, ktorý predĺžil premietací čas o šesť minút. Celková dĺžka tak bola 147 metrov, 1 hodina 8 minút. Jednoduchá robota to však vôbec nebola. Niektoré časti filmu boli tak poškodené, že sa nedali ani použiť. Preto ich doplnili dostupnými výstrižkami z filmu, nastrihanými fotografiami, ktoré radili za sebou. Problém nastal aj v obrazovej rýchlosti, ako si spomína Ivan Rumanovský:

„Kamery mali iné delenie obrázkov a tak sme museli použiť trikovú kopírku. Pôvodná obrazová rýchlosť bola 16 obrázkov za sekundu a my sme ho museli prispôsobiť na 26 obrázkov.“³⁴

Úprava sa týkala aj titulkov, pretože boli nespisovné, gramaticky nesprávne a technicky neprijateľné. Aby nabudili dobový ráz filmu, rozhodli sa pre tónovanie v hnedom odtieni. Pôvodne bol film kolorovaný.

Film bol zreštaurovaný v roku 1975 a dodatočne aj ozvučený hudbou Jozefa Malovca.

---

³⁴ Dostupné na internete: <http://www.kinema.sk/clanok.asp?id=19305>, 20.3.2009, 12:57.

2.2. Jánošík Martina Friča (1935)

2.2.1. Karol Plicka

Predtým, ako sa začneme venovať filmu *Jánošík* od českého režiséra Martina Friča, spomenieme udalosti a predovšetkým osobnosť, ktorá s témou Jánošík a hlavne Jánošík vo filme bezpochyby súvisí. Zároveň zasiahla a podieľala sa aj na spracovaní filmu Martina Friča vo veľkej miere. Touto osobnosťou bol významný česko-slovenský výtvarník, fotograf, kameraman a hudobník (predovšetkým vo folklórnej oblasti) Karol Plicka. Téma Jánošíka ho tak oslovila, že sa pokúsil vytvoriť vlastný film. Vďaka svojmu zariadeniu a skúsenostiam, či už v oblasti ľudovej tradície alebo fotografie a filmu, dokázal zozbierať čo najviac podkladov na natočenie filmu. Scenáristická predpríprava obsahovala stovky motívov, vyexcerpovaných z ľudových piesní, balád a rozprávok so zbojníckou tematikou. Kameramanskú prípravu predstavovali filmové i fotografické štúdie krajiny, lesov, jarných bystrín a hlavne typov ľudí. V liste Matici slovenskej z roku 1926 sám píše: „*Keď už hovoríme o filme, oznamujem Vám, že mám veľký materiál pre 'Jánošíka'.*“ Takže niet pochýb, že film chcel skutočne aj zrealizovať. V tomto prípade sa však dá povedať, že mal Karol Plicka smolu. Nedočkal sa očakávaného finančného prínosu, a tak sa celá jeho príprava a nádeje skončili.

2.2.2. Martin Frič

Na druhej strane šťastie prišlo už spomínanému českému režisérovi, scenáristovi, hercovi a pedagógovi Martinovi Fričovi, známemu aj pod umeleckým menom Mac Frič. Brnenská filmová spoločnosť Lloyd film pristúpila v roku 1935 k filmovej adaptácii Mahenovej predlohy v jeho réžii. Martin Frič patril v dejinách českej kinematografie k najznámejším režisérom predvojnového a povojnového obdobia.

Jeho filmová kariéra začala herectvom v pražskom kabarete Červená sedma, v

Revolučnej scéne, v Rokoku. Neskôr sa stal jedným zo spoluzakladateľov nočného kabaretu Moderna v Bratislave. Tu však nevydržal dlho a vrátil sa naspäť do rodnej Prahy.

K filmu, aj keď nepriamo, sa dostal ako dvadsaťročný. Navrhol plagát k filmu *Dáma s malou nožkou*. Potom nasledovalo kreslenie reklám, práce v laboratóriách, maľovanie stavieb, neskôr písanie scenárov, práca kameramana, hranie epizódnych rolí v nemých snímkoch až sa nakoniec dostal k réžii.³⁵

Do profesie režiséra sa zapísal svojím filmovým debutom *Páter Vojtěch* v roku 1928, kedy končila éra nemého filmu. Takže jeho debut a následne ďalšie 3 filmy sa radia ešte k nemým. Po roku 1930 začal nakrúcať už zvukové filmy.

Žánre a témy, ktoré si volil, boli naozaj rôznorodé. Prešiel od komédií, veselohier až k dráme, satire a dokonca sa podpísal aj pod detektívku. Témy Martina Friča boli takisto široké a nebál sa ani takých tém, ktoré mu mohli spôsobiť komplikácie. Medzi ne patrí aj film, ktorý natočil v spolupráci s Jánom Werichom a Jiřím Voskovcom *Svět patří nám* (1937). Išlo totižto o jeden z najodvážnejších protifašistických snímkov svojej doby. Bol to čas pred druhou svetovou vojnou, pred dobou Hitlera. Nemci už v tom čase robili problémy v Česku, takže nemusíme ani vysvetľovať, aký odvážny film to bol na tú dobu. Podobne to bolo aj s dvojdielnym filmom *Císařův pekař a Pekařův císař*, za ktorý dostal od ministra kultúry Zdeňka Nejedlého dvojročný dištanc.

Koniec života režiséra Martina Friča sa nespája so šťastnou udalosťou. Bolo známe, že pre alkohol má slabôtku a tá mu bola osudnou aj pár dní pred jeho smrťou. Od doktorov mal zakázané piť čo i len jeden pohárik, pretože ho mohol zabiť.

Traduje sa, že keď 21. 8. 1968 našu hranicu prekročili okupačné vojská Varšavskej zmluvy, tak ešte v noci spáchal samovraždu – napil sa svojho obľúbeného koňaku o niečo viac a druhý deň ho našli v bezvedomí. Bol odvezený do pražskej nemocnice, kde 26. augusta 1968 zomrel vo veku šesťdesiatich šiestich rokov.³⁶

---

³⁵ Dostupné na internete: <http://www.csfid.cz/reziser/3177-fric-martin/>, 23.3.2009, 11:17.

³⁶ Tamže, 13:10.

Napriek neslávnemu koncu života, je považovaný Martin Frič za jedného z najznámejších režisérov českej kinematografie toho obdobia. Je autorom 111-tich filmov, čím sa zaradil k najproduktívnejším českým režisérom. Kvalitu a jeho vysokú umeleckú úroveň potvrdzuje aj sledovanosť jeho filmov v súčasnosti. Aj dnešní diváci si s radosťou pozrú niektoré jeho filmy. Zároveň to potvrdzujú aj ocenenia, ktoré dostal počas života. Medzi ne patrí napríklad Zemská cena z roku 1939 za réžiu *Kristiána* a filmu *Škola základ života*, *Čapkove poviedky*, ktoré sa dočkali ocenenia na medzinárodnom filmovom festivale v Benátkach, za film *Zocelení* si zaslúžil Cenu boja za sociálny pokrok na MFF v Karlových Varoch. A čo je dôležité a zaujímavé aj pre túto diplomovú prácu, v roku 1936 dostali Československú filmovú cenu Martin Frič za réžiu a Ferdinand Pečenka za kameru vo filme *Jánošík*. O rok neskôr bol film uvedený aj na IV. Medzinárodnom filmovom festivale v Benátkach. Medzinárodný rozmer filmu dokazuje aj fakt, že sa premietal v 32 štátoch.

2.2.3. Nakrúcanie filmu

Už v úvode o režisérovi Martinovi Fričovi sme uviedli, že na nakrúcanie filmu sa podujala brnenská filmová spoločnosť Lloyd film. Scenár bol napísaný na základe predlohy drámy *Jánošík* od Jiřího Mahena. Nezabudlo sa ani na snahy o nakrútenie filmu Karolom Plickom, nakoľko už jemu Jiří Mahen rezervoval svoju drámu. Lloyd film tak ponúka Karolovi Plickovi scenáristickú a filmovú spoluprácu. On ju prijíma, a tak sa stáva spolu s Karolom Hašlerom scenáristom Fričovho filmu. Zároveň pristúpil aj na umeleckú a výtvarnú spoluprácu. Keďže sa Plicka už predtým snažil o sfilmovanie vlastného *Jánošíka* a venoval tomu značný čas a prípravu, mohol využiť svoje znalosti a materiály. Poskytol Fričovi vlastný výber typov ľudových postáv a tak isto aj svoj herecký objav, Paľa Bielika. Videl ho hrať v ochotníckom divadle v Banskej Bystrici práve v hre, ktorú si zvolili ako podklad pre scenár filmu (Jiřího Mahena).

Paľo Bielik inak nebol hercom. Do roly *Jánošíka* nastúpil rovno z policajnej

uniformy. Práve preto musel režisér Martin Frič zo scenára vyškrtat' niekoľko dialógov a upraviť ich tak, aby sa pre schopnosti a hlas hodili pre Bielika. Typovo a výzorovo sa mu páčil, zaimponovala mu takmer dvojmetrová postava budúceho herca, jeho temperament a prirodzený pohyb pred objektívom.

Karol Plicka mal však úplne inú predstavu o filme ako Frič. Plicka sa chcel vo svojom filmovom projekte výraznejšie opierať o ľudovú tradíciu, čo vychádzalo aj z jeho profesie a záujmu o folklór a túto oblasť celkovo. Predstavoval si väčšie prepojenie funkcie prírody do dramaticko-baladického príbehu. Aspoň časť jeho predstavy je zrejmá v úvodnej pasáži filmu, kde vidíme typické práce ľudu a prírodu okolo nich. Scény majú nádych dokumentárneho filmu.

Naproti tomu Mahenova predloha tvorila skôr latentnú osnovu. Aj napriek rozdielnym predstavám o filme Plicka si vysoko cenil hodnotu Fričovho diela. Dokonca zastával názor, že režisér Martin Frič bol v tom čase jediným našim filmovým tvorcom, ktorý mohol adaptáciu Mahenovej predlohy úspešne zrealizovať.³⁷

2.2.4. Postavy

Zbojníka Juraja Jánošíka si teda zahral neherec Paľo Bielik pôvodne vyučený za zámočníka. Mal vysokú, štíhlu postavu, takže sa výzorovo hodil na nebojácneho, statného a silného hrdinu. Nechýbali mu ani vrkoče siahajúce až po ramená, známy Jánošíkov opasok a valaška. Na hlave mal veľký klobúk, aký nosili Terchovčania ešte začiatkom roku 1900. Paľo Bielik bol vzhľadom vzorom ideálneho a dokonalého hrdinu. Sympatické je aj to, že všetko berie akoby s nadhľadom, ľahkosťou a miernym úsmevom na tvári. Niektoré situácie vyznievajú humorne a tým pôsobia na diváka odľahčujúco. Zvlášť v atmosfére tragédie, ktorú legenda a film zobrazuje, je to veľmi príjemné. Humor nájdeme hlavne v situáciách, keď Jánošík znepríjemňuje život panstvu. Prečo je to tak, by

---

³⁷ SLIVKA, M.: Karol Plicka a filmové spracovanie Jánošíka. In: Cabadaj, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 30.

sme vedeli zdôvodniť samotným režisérom. Martin Frič počas svojho života zrežíroval množstvo významných komédií a veselohier, ktoré poznáme aj dnes a v *Jánošíkovi* takýmto spôsobom zanechal svoju stopu.

Aničku si zahrála Zlata Hajdúková, ktorá sa označuje za prvú profesionálnu slovenskú herečku. Herectvo vyštudovala na konzervatóriu v Bratislave, ďalšie skúsenosti nadobudla v Prahe, Viedni a Berlíne. Svojej profesii sa venovala do okupácie a po znárodnení nenakrútila už žiaden film.

Vo filme vystupuje aj známy zakladateľ slovenského profesionálneho divadla Andrej Bagar ako postava grófa Šándora.

Nakrúcanie *Jánošíka* si mohol zopakovať a pripomenúť aj Jánošík bratov Siakel'ovcov z roku 1921 Theodor Pištěk. Tentoraz sa predstavil v úlohe grófa Markušovského.

Viditeľnou postavou vo filme bol malý Janko, ktorého si zahrál terchovský rodák Filip Dávidík. Vďaka tejto role sa stal prvým slovenským detským hercom. Vybral si ho sám režisér Martin Frič pri prechádzke po dedine. Filip Dávidík tam okopával zemiaky. Keď Martin Frič zbadal jeho pehavú tvár, natoľko sa mu zapáčila, že ho musel vo filme mať. Herecku kariéru si však malý chlapec nerozbehol, film *Jánošík* bol jeho prvým a zároveň aj posledným. Režisér ho po skončení nakrúcania zobral do Prahy, kde sa vyučil za zlatníka. Odvtedy o ňom nie sú žiadne správy, dokonca ani v rodnej Terchovej.

V *Jánošíkovi* sa objavili aj miestni obyvatelia Terchovej a nechýbala ani chýrna terchovská muzika predníka Františka Baláta zo Štefanovej.

2.2.5. Film Jánošík

Príbeh filmu sa pridáva legendy o zbojníkovi Jurajovi Jánošíkovi tak, ako to bolo v prvom *Jánošíkovi* z roku 1921. Čiže po dejovej línii Fričov *Jánošík* nesie veľa spoločných znakov so Siakel'ovským. Rozdiel sme našli v ponímaní hlavného hrdinu. Fričov *Jánošík* je vykreslený ako rebel, pričom Siakel'ovský v tejto rovine nebol. Jánošík v stvárnení Theodora Pištěka načrtával zlú situáciu biedneho ľudu,

sociálny útlak. Naproti tomu Fričov Jánošík sa nebál prejaviť veľkú nespokojnosť aj vzburou. Vzbura, vzdor, rebelstvo, to sú hlavné znaky romantického hrdinu. Jánošík všade vystupuje ako smelý a nebojácny muž. Túto okolnosť zdôrazňujú piesne pospolitého ľudu, ktoré sa bezprostredne viažu k ospevovaniu činov svojho zbojníka.

Čo sa týka spracovania filmu, nájdú sa v ňom prvky ruského filmu, sovietskej avantgardy a socialistického realizmu. Už Karol Plicka v predstavách o natočení svojho filmu sám vravel, že Jánošíka možno spracovať jedine spôsobom moderného ruského filmu, pracovať s ľuďmi, nie s hviezdami.³⁸

Základné motívy predstavuje kritika spoločnosti bohatej šľachty a boj s ňou. Pripomína to buržoáznú spoločnosť a naproti nej triedny boj. Čiže spracovanie druhého *Jánošíka* (ako aj prvého) bolo taktiež ovplyvnené súčasnou situáciou a vplyvom Ruska v tom období na našu krajinu.

Veľmi zaujímavý bol strih skladby, ktorý v určitých pasážach vytvára a dodáva filmu dynamiku. Na úkor vytvorenia dynamického napätia, tvorcovia filmu obmedzili dialógovú zložku. „Už úvodné sekvencie, snažiace sa vyjadriť biedu a útlak vtedajších čias, sú výsledkom citlivého filmového videnia a zmyslu pre dynamickú skladbu.“³⁹

Režisér pri natáčaní nepohrdol ani experimentami. Takýto prístup k filmu vidieť hlavne v závere, kde najdramatickejší účinok vyvoláva Jánošíkov odzemok pod šibenicou. Kameraman spolu s režisérom to dosiahli prudkými strihmi záberov na Jánošíka, jeho tancujúce nohy a visiaci hák, aby nakoniec zastavili pri skoku hlavného hrdinu naň. Dovtedy snímku v tempe v takej podobe náš film nepoznal. Pri novátorstve a pokusoch s kamerou by sme zas mohli spomenúť vplyv ruskej kinematografie, konkrétne vplyv formalizmu. Jeho základom bol experiment – experimentovanie s pohybmi kamery, s rôznymi filtrami na objektíve.⁴⁰

Takže nielen Karol Plicka, ale aj Martin Frič boli ovplyvnení ruskou tvorbou.

---

³⁸ Tamže, s. 33.

³⁹ PETERKA, I.: Jánošík /1935/. In: Cabadaj, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 33.

⁴⁰ Dostupné na internete:

http://artcinema.sk/wikiversity/index.php/Rusk%C3%A1_filmov%C3%A1_avantgarda, 24.3.2009, 11:15.

Za zmienku stojí samozrejme aj hudba, ktorá k filmu patrí od začiatku jeho vzniku. *Jánošík* Martina Friča patrí už k zvukovým filmom. Napriek tomu hudba pripomína dobu nemého filmu, čo vnímame ako krok späť. Ospravedlniť, alebo skôr zdôvodniť by sa to dalo nie ďalekou minulosťou nemého filmu.

2.2.6. Úspech a ocenenia

Film bol nakrútený českým režisérom a v českej produkcii, ale aj napriek tomu ho dobová slovenská publicistika všeobecne považovala za slovenský. Dnes je to pravdepodobne tak isto.

U divákov zožal obrovský úspech a bol jedným z najpredávanejších súvekých titulov. Predpokladá sa, že len v roku 1936 ho videlo približne 100 miliónov divákov.⁴¹

O celkovej kvalite filmu svedčí aj Československá filmová cena pre Martina Friča za réžiu a pre Ferdinanda Pečenku za kameru z roku 1936. O rok neskôr bol potom uvedený na IV. Medzinárodnom filmovom festivale v Benátkach. Pri jeho uvedení sa stretol s protestom maďarskej delegácie. Vadilo im, že všetky záporné postavy vo filme majú maďarské mená.

Medzinárodný rozmer a úspech dokazuje aj fakt, že sa premietal v 32 štátoch.

---

⁴¹ PETERKA, I.: *Jánošík /1935/*. In: Cabadaj, P.: *Jánošík vo filme*. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 33.

2.3. Jánošík Paľa Bielika (1962/63)

V poradí už tretí film o Jánošíkovi je dielom významného slovenského herca, filmového režiséra a scenáristu Paľa Bielika. V spojitosti s Jánošíkom a zároveň aj s Jánošíkom vo filme sa s Paľom Bielikom stretávame už po druhýkrát. Bol totižto hlavným hrdinom Fričovho spracovania *Jánošíka*.

Je to trochu zvláštne a zároveň vyznieva ako tradícia, ale hlavní hrdinovia Jánošíka sú s touto témou akoby spätí. Už v predchádzajúcej kapitole sme uviedli, že predstaviteľ prvého (Siakel'ovského) Jánošíka Theodor Pištěk sa objavil aj na scéne druhého Jánošíka. Takisto aj predstaviteľ Fričovho Jánošíka Paľo Bielik sa spája s tretím spracovaním filmu o Jánošíkovi a to hneď v troch úlohách – ako režisér, scenárista a zároveň tvorca námetu.

Natočiť však v poradí už tretieho *Jánošíka* nebola ľahká úloha. Ak mal film zaujať, bolo potrebné priniesť niečo nové, niečo iné. Paľovi Bielikovi sa to napriek silnej konkurencii predsa podarilo. Ako sa mu to podarilo, uvedieme v nasledujúcich riadkoch.

2.3.1. Paľo Bielik

Paľo Bielik skončil odbornú kovorobnú školu. Jeho prvé zamestnania boli kreslič, montér, predavač, policajt. Svoju hereckú kariéru začal v Banskej Bystrici ako člen ochotníckeho divadla. A práve to mu bolo osudné. Pri hre od Jiřího Mahena *Jánošík* si ho všimol Karol Plicka a odporúčil ho Martinovi Fričovi do svojho filmu. Takto sa z policajta, kresliča a montéra stal filmový herec. Po nakrútení filmu sa objavoval Paľo Bielik už aj v Slovenskom národnom divadle. Kariéru režiséra si začal budovať počas druhej svetovej vojny, spočiatku len krátkymi a dokumentárnymi filmami.⁴²

Po roku 1945 sa dostáva do sveta celovečerných hraných filmov a v roku 1948 predstavuje už ako režisér svoj filmový debut *Vlčie diery*. Jeho najobľúbenejšími

---

⁴² Dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Pa%C4%BEO_Bielik, 25.3.2009, 12:07.

žánrami boli historické filmy a filmy národných hrdinov z obdobia Slovenského národného povstania, prvej svetovej vojny a pod. Preto niet divu, že Jánošíka si taktiež nenechal ujsť.

S myšlienkou o novom Jánošíkovi sa začal pohrávať už od roku 1951. Paľo Bielik si veľmi dobre uvedomoval a vedel, že ak chce zaujať, musí priniesť niečo, čo tu ešte nebolo. A tak sa pustil do štúdia o Jánošíkovi a legende. Scenár písal sám a trvalo mu to vyše desať rokov.

2.3.2. Film Jánošík

Novátorstvo chcel priniesť režisér v prvom rade v postave hlavného hrdinu, v novom stvárnení a pohľade na Jánošíka ako takého. Bielik ponúka príbeh nielen o ľudovom hrdinovi, ktorý bohatým bral a chudobným dával, ale aj o spoločenských vzťahoch na Slovensku koncom 17. a začiatkom 18. storočia. Snažil sa vystihnúť dobové reálie sociálneho útlaku a sociálneho pozadia. Na rozdiel od predchádzajúceho Siakel'ovského *Jánošíka* z roku 1921 a Fričovho z roku 1935 zachytáva aj historické pozadie a sociálne motívy. Tým nechceme poprieť prvky sociálnej nerovnosti v obidvoch dovtedajších Jánošíkoch. Samozrejme boli prítomné aj tam, no v inej rovine, ako ponúka Paľo Bielik a hlavne v inom svetle, využití a pohľade v spojitosti s niektorými prvkami. Jedným a tým najdôležitejším je postava hlavného hrdinu.

Bielik sa pravdepodobne nesnažil objaviť niečo závažné, ale oproti predchádzajúcim spracovaniam *Jánošíka* sa mu predsa podarilo do väčšej miery a hĺbky vystihnúť dobové pomery na Slovensku. Podarilo sa mu natočiť historickú epopeju o ťažkom živote slovenského ľudu v prvých rokoch 18. storočia.⁴³

Samotnú legendu o Jánošíkovi chcel interpretovať nanovo a k tomu mu pomohli práve historické a sociálne motívy. Jánošíka postavil do pozície, kedy ho tieto motívy akoby riadili. Jeho počínanie vysvetľoval na základe doby, v ktorej žil a ktorá ho primäla konať tak, ako konal. V tom mal spočívať podstatný rozdiel

---

⁴³ Tamže, s. 46.

Bielikovho filmu. Prax to však neukázala, pretože film vyznieva ináč, ako bol pôvodný zámer. Napriek snahe podať čo najvernejší a najautentickejší obraz zbojníka, nesie hlavný hrdina a tak isto celý príbeh romantický nádych.

Film pozostáva z dvoch častí. Prvá rozpráva o Jánošíkovom detstve, neobchádza ani zaužívaný mýtus jeho štúdia za kňaza a návrat do rodného kraja. Počas prvého dielu sa začne formovať vzťah Jánošíka k panskej svojvôli.

Druhá časť je fabulovaná ako hrdinov odpor proti panskému bezpráviu. Zachytáva Jánošíkov odchod do hôr, formovanie zbojníckej družiny, protifeudálny odboj a končí sa Jánošíkovou popravou.

Ak porovnáваме tieto časti, lepšie vyznieva prvá. „Je umelecky presvedčivejšia, máme tu pred očami slušne vyrozprávaný príbeh, kde popri zručnom filmárskom rukopise cítiť aj vkus a citlivé oko kamery.“⁴⁴

Kritici zaujali tvrdé stanovisko hlavne k druhej časti filmu. Podľa nich vyznieva naproti prvej v niektorých okamihoch naivne. Zbojnícky tábor a zábavky pôsobia príliš idylicky, až dokonale, čo sa realite veľmi nepodobá. Akoby sa tvorcovia filmu snažili v niektorých momentoch prekvapiť diváka a zahrať na jeho citlivú strunu. Na prvý pohľad sa im to aj darí, ale na úkor ústupkov umeleckému vkusu, na ktorý boli u Bielika zvyknutí.

Aby sme však len nekritizovali, v druhej časti môžeme oceniť predovšetkým vizuálnu stránku. Dominujú v nej krásne scény zobrazujúce panorámu krajiny. Akoby zobrazovali a zachytávali to, čo sa o legende písalo v literárnych dielach a výtvarnom umení. Vďaka Ješinovej kamere to ožilo a dostalo realistický ráz a zároveň vďaka monumentálnosti tatranskej prírody zvýrazňovalo hrdinskú atmosféru. Pre diváka je to naozaj zážitok.

Veľmi pekná scéna sa naskytá už v úvode filmu, ktorú ocenila aj dobová tlač: „*Krásna úvodnej detskej sekvencie s chytaním orla dýcha čistým a naivným pôvabom, ktorý ešte veľa rás prebleskuje v Ješinových pôsobivo komponovaných záberoch tatranskej prírody, s ňou zrastených postáv hrdinov.*“

(Kalinová, Agneša: Jánošíkovská legenda pokračuje. Kultúrny život, č. 28, 1963,

---

⁴⁴ PETERKA, I.: Jánošík /1963/. In: Cabadaj, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992, s. 45.

s. 9.)⁴⁵

Vizuálna stránka filmu bola umocňovaná aj ďalšou inováciou, ktorú film prináša. Bol totižto natočený farebne a dokonca širokouhlo. Na tú dobu to bolo veľmi pokrokové a dá sa povedať, že aj dnes. Vďaka tomu si získal titul prvého slovenského farebného a širokouhlého filmu.

2.3.3. Postavy

Do role hlavného hrdinu, podobne ako vo Fričovom *Jánošíkovi*, bol opäť obsadený neherec. Stal sa ním lekár František Kuchta. Jeho prednosťou bola vyše dvojmetrová postava a neznáma tvár pre diváka. Vďaka nej vniesol postave realistický nádych.

Na natáčanie filmu a viaceré súvislosti s ním si spomína Milan Jablonský, ktorý si zahral vo filme postavu mladého grófa Bélu Dolinaya. Radi by sme citovali niektoré jeho zážitky a tým aj vniesli do našej práce autentický pohľad súčasníka a účastníka filmu. Vďaka nemu sa môžeme na film pozrieť akoby zo zákulisia.

Milan Jablonský si spomína aj na prvé stretnutie s Františkom Kuchtom na komparze po príchode do Bratislavy. Ubytovali ich v hotely Carlton.

„Ešte som sa ani poriadne nezabýval, keď zazvonil telefón a volajúci sa predstavil ako Dr. František Kuchta! V krátkosti mi vysvetlil, že tak ako ja, aj on sa ide zajtra predstaviť Bielikovi. Či nemám chuť s ním ísť niekde na večeru a pohár vína. Nemal som ani len potuchy, že on bude budúcim JÁNOŠÍKOM. Keď som sa zastavil v jeho izbe a videl som ho ležať na posteli, z ktorej vyčnievali aspoň pol metra mimo postele jeho nohy, bolo mi jasné, že nemôže byť ničím iným, ako kandidátom na stvárnenie Jánošíka. Chlap ako hora, cez dva metre vysoký, koho iného by mohol predstavovať ako Jánošíka!“⁴⁶

Tak aj bolo a novým Jánošíkom sa stal lekár Ilavskej väznice František Kuchta. Pred kamerami vystupoval veľmi prirodzene. Dôvodom mohlo byť aj jeho vlastné

---

⁴⁵ Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/4095496/janosik-1-a-2.html>, 26.3.2009, 10:48.

⁴⁶ Dostupné na internete: <http://priloznikj.sweb.cz/744.htm>, 26.3.2009, 12:10.

tvrdenie, že nehral Jánošíka, ale sám seba. Nepovažoval sa za filmového herca, ale za predstaviteľa Jánošíka.

Režisér vniesol do filmu už viacero spomínaných novínok. Výnimkou nebol ani hlavný hrdina. Bielikov *Jánošík* je netypický, nemá vrkôčky, len malý copík vzadu. Ani jeho správanie sa nepodobá na predošlých Jánošíkov. František Kuchta stvárnil hlavného hrdinu ako inteligentného a vzdelaného človeka. Jeho činy neboli nadnesené a zveličené za účelom vyzdvihnúť hrdinu a poukázať na jeho veľkosť. Bielikov Jánošík si získava status hlavného hrdinu vďaka svojej rozvážnosti, múdrosti a schopnosti riešiť veci s triezvym úsudkom a pohľadom nad vecou. Nepotreboval dokazovať svoju hrdinskosť bitkou. Tým sa odlišuje od zbojníkov, ktorí konali častokrát neuvážene a práve vďaka tomu sa Jánošík oddeľuje ako hlavný hrdina. Diváci môžu sami vidieť, že Jánošík nebol pravým zbojníkom, ktorý zbíjal len pre peniaze a pre to, aby niečo získal.

„Vaša milosť veľmi dobre vie, že nezbijame pre seba.“⁴⁷

Jánošík šiel za svojím ušľachtilým cieľom odstrániť nespravodlivosť, ktorá bola páchaná na zbedačený ľud. Vyznieva síce ako romantický hrdina a celý film má romantický ráz. No Jánošík Paľa Bielika túto nespravodlivosť nechápe len ako krivdu voči „svojmu“ ľudu. Uvedomuje si skazený celý systém a práve proti nemu chce bojovať. Pripomína to mladého revolucionára, ktorý sa vzoprel voči spoločnosti. Bielikov Jánošík svojím charakterom a uvedomelosťou nepatrí medzi zbojníkov. Film nás častokrát prinúti zamýšľať sa nad tým, čo medzi nimi vlastne robí. No v dobe, kedy Jánošík žil, to nešlo inak. Obyčajný človek nemal toľko práv, aby sa mohol vzbúriť voči spoločnosti a slobodne vyjadriť svoj názor. Jediným riešením bolo v tom čase zbojstvo. A tak prichádzame k tomu, čo sme spomínali na začiatku kapitoly o treťom filme. Jánošíkove konanie sa dá zdôvodniť a vysvetliť dobou, v ktorej žil. Bielikovi sa toto tvrdenie podľa nás podarilo naplniť.

Za zmienku stojí ešte František Kuchta v úlohe Jánošíka. Vyzerá veľmi zbiedene a smutne. Akoby ho stále niečo trápilo. Môže to súvisieť aj s jeho osobným životom, mal totižto slabosť pre alkohol. A ako sme spomínali, nehral Jánošíka,

---

⁴⁷ Úryvok z filmu *Jánošík*. In: DVD *Jánošík*, Bratislava, SFU, 2003.

ale sám seba. Postave hlavného hrdinu to však neuškodilo, ba naopak, dodalo realistickejší ráz a iný pohľad.

Ďalším prekvapením od režiséra bola Anička. Vo filme ju nenájdeme pod zaužívaným menom Jánošíkovej milej. Paľo Bielik si pre ňu zvolil meno Tereza. Historicky totižto nie je dokázané, že dievča po Jánošíkovom boku bola Anička. Skôr sa pripúšťa iné meno. Pôvodne bola do role Terezy na komparze vybratá profesionálna fotografka. Kvôli nepríjemným udalostiam ju museli odvolať. Na udalosť si spomína aj Milan Jablonský: *„Fotka bola urobená profesionálnou fotografkou v jej štúdiu, ktorá tiež ako 'amatérka' kandidovala na úlohu 'Terezy'. Obaja s Ferom Kuchtom sme sa s ňou spriatelili a jej fandili a priali, aby tu úlohu práve jej zveril Paľo Bielik. Bola krásna, charakteristické slovenské dievča! Nestalo sa tak kvôli afére, ktorá prepukla ešte pred začatím natáčania. Spomínaná kandidátka na Terezu (žiaľ, dnes si už neviem spomenúť na jej meno), pri spoločnom posedení prezradila Ferovi Kuchtovi a mne, že jeden z pomocných režisérov nalieha a dožaduje sa jej sexuálnej priazne, sexu za prísľub, že sa zasadí u Bielika, aby ona dostala tu úlohu. Fero Kuchta bol skutočne vážne pohoršený nad týmto 'vydieraním' a aj z pozície kapitána ŠtB urobil z toho poprask a padali hlavy! Ten pomocný režisér bol s okamžitou platnosťou pozbavený pozície a ak sa dobre pamätám, prepustený.“*⁴⁸

Po nepríjemných udalostiach ponúkli úlohu Lucii Poppovej, ktorá sa neskôr stala svetoznámu opernou speváčkou.

Zahrať si zaľúbený mladý pár nebol ani pre jedného problém. Povrávalo sa totižto, že František Kuchta a Lucia Poppová sa do seba zaľúbili aj skutočne, mimo kamier. Malo to vplyv aj na samotné natáčanie.

Napríklad v čase, keď boli Lucia a František pohádaní. Pri scéne, v ktorej Tereza neďaleko krčmy v noci čakala na Juraja Jánošíka, sa mali objasť a vrúcne pobožkať. Všetci v štábe si o ich vzťahu pošuškávali, a tak čakali, ako táto scéna dopadne. Nakoniec stačila len jedna klapka a jeden strih a všetko sa urovnalo. Nielen vo filme, ale na istý čas aj v ich vzťahu.⁴⁹

---

⁴⁸ Dostupné na internete: <http://priloznikj.sweb.cz/754.htm>, 30.3.2009, 11:19.

⁴⁹ Tamže, 11:27.

Doteraz sme hovorili len o amatéroch. Vo filme však hrali aj známi herci a niektorých poznáme dodnes. Do zbojníckej družiny patril Ctibor Filčík v úlohe Hrajnohu, Dušan Blaškovič ako Surovec, Ondrej Jariabek ako Gajdošík. Uhorčíka mladšieho si zahral Martin Ťapák a jeho otca stvárnil Jozef Kroner. Postavu Ilčíka hral neznámejší Vojtech Brázdovič, ale nahovoril ju Ivan Mistrík.

Zaujímavé obsadenie je v postave Jánošíkovej matky divadelnou režisérkou Magdou Lokvencovou. Bola to prvá a v čase natáčania už bývalá manželka Gustáva Husáka.

Vo filme si zahrala aj Vilma Jamnická v úlohe slepej babky, Eduard Bindas ako Aurel Žuray, František Dibarbora v menšej úlohe sudcu Očkayia a Martin Gregor v role grófa Dolinaya.

Vo filme vystupovalo veľké množstvo komparzistov, ktoré je vidieť hlavne v záverečnej scéne pri poprave Jánošíka. Dodnes si niektorí Terchovčania na túto udalosť spomínajú.

2.3.4. Nakrúcanie filmu

Začalo sa nakrúcať prvého marca roku 1962 v Gaderskej doline a takmer o dva roky neskôr, presne 15. februára 1963, sa dotočila posledná scéna. Miestami vonkajších scén bola krásna príroda v Jánošíkovom rodisku v Terchovej a v jej okolí – Vrátna, Gaderská dolina, Štefanová, Milotice a pár scén aj v Bratislave.

Koncepcia filmového projektu bola niekoľkokrát prepracovaná. Pôvodne sa uvažovalo nad dvojdielnym filmom. Neskôr pristúpili na jednodielny, ale nakoniec sa vrátili k pôvodnému plánu a výsledná verzia je teda dvojdielna.

O nakrúcaní sa zachovali aj výpovede a spomienky ľudí z filmového štábu. Vďaka tomu sa môžeme dozvedieť o podrobnejších detailoch a historkách pri tvorbe filmu. Jednu osobnosť sme už spomínali a aj citovali – Milan Jablonský. Druhou je kameraman Vladimír Ješina. Spoluprácu mu ponúkol Paľo Bielik po tom, čo si pozrel jeho film *Pieseň o sivom holubovi*. Ješina sa o Paľovi Bielikovi a jeho spracovaní Jánošíka vyjadril slovami: „za povšimnutie stojí, že takmer všetky

scenáre, ktoré si Paľo Bielik poväčšine sám písal a aj realizoval, nepostrádajú zmysel pre spravodlivosť a národné cítenie. Všade je zachovaná miera etiky a úcta k inému národu. V tomto zmysle je Bielikovo dielo národné a výnimočné.⁵⁰

O Bielikovi a hlavne jeho práci na filme *Jánošík* mal Ješina vysokú mienku. Dokázal to aj vtedy, keď získal cenu za kameru a ponechal ju Bielikovi s presvedčením, že patrí jemu.

Spomienky Vladimíra Ješinu na nakrúcanie filmu uvádzame v nasledujúcich riadkoch.

Úryvok o Bielikových topánkach pri nakrúcaní scény orlieho hniezda: „*Topánky do terénu, ktoré si Paľo Bielik zaobstaral, mali číslo 47, a keď sa obalili blatom, vláčil ich za sebou ako okovy. Pri nakrúcaní orlieho hniezda v Gaderskej doline sa s nimi pochopiteľne nedostal k hniezdu na vrchole skaly a ako sme sa spolu radili, odrazu sa zhora uvoľnil veľký ostrý kameň a spadol presne medzi nás dvoch. Zhodli sme sa, že to je varovanie zhora a že scénu musím nakrútiť sám. Osudový kameň som si odložil na pamiatku.*“

Úryvok o nakrúcaní záverečnej scény – poprava Jánošíka: „*V deň, keď sa vo Vrátnej doline mala nakrúcať poprava Jánošíka, takmer pripravil produkčného Vladimíra Zimmera o nervy. Slnko od rána svietilo naplno, presne podľa predstáv režiséra, 600 ľudí v komparze čakalo pripravených vrátane desiatok nalíčených hercov, koní a kočov. Jediný, kto chýbal, bol režisér. Jeho precíznosť mi však napovedala, že je niekde zašitý a pripravuje sa. Po deviatej hodine sa nervózný pán produkčný priplížil k dverám Bielikovej izby: 'Palinko, slniečko je už veľmi vysoko!' Ozvala sa iba rana, keď spomínaná 'traktorka' buchla do dverí: 'Čuš, ešte nie som hotový!' Vzápätí však vyšiel von a začali sme. Všetko išlo perfektne a o štvrtej popoludní sme urobili posledný záber.*“⁵¹

Zážitky z nakrúcania má aj Milan Jablonský.

Úryvok o letných horúcich dňoch v čase natáčania: „*Keď som si dnes doobeda pustil video pásku s filmom Jánošík z roku 1963, aby som si občerstvil mnohé spomienky z natáčania, veľmi silne dominovali v mojej pamati tie letné horúce dni*

---

⁵⁰ Dostupné na internete: http://www.sfu.sk/download/ts_dvd_1_Janosik.pdf, 30.3.2009, 15:18.

⁵¹ Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/4095496/janosik-1-a-2.html>, 2.4.2009, 9:06.

*z roku 1962, keď Dr. Fero Kuchta (Jánošík) a jeho zbojnícki kumpáni od Ctibora Filčíka (Hrajnoha) až po Martina Ťapáka (Uhorčík) či Jozefa Kronera a mnoho iných, sa deň čo deň, od rána do večera 'parili' v súkenných portkách, kabaniciach a krpcoch pohybujúc sa pri natáčaní v strmých kopcoch Vrátnej a Gaderskej doliny. Ja som mal to šťastie, že keď som ja robil niekoľko záberov v exteriéroch, mal som na sebe 'noblesné ľahké grófske oblečenie', a keď som kde tu pomáhal režisérovi Paľovi Bielikovi a jeho pomocníkovi Martinovi Ťapákovi s réžiou, tak som mal to najľahšie pracovné oblečenie - krátke nohavice a tričko. Tak oblečený v horskom prostredí Vrátnej a Gaderskej doliny sa dala akákoľvek horúčava s ľahkosťou vydržať.*⁵²

Zaujímavým je aj zistený fakt, že na záverečnú scénu zháňal Milan Jablonský bubeníkov zo Žilinského kraja.

2.3.5. Úspech a ocenenia

Na uvedenie filmu do kín si nemohli nájsť lepší čas. Bolo to pri príležitosti 250. výročia smrti Juraja Jánošíka. Film zožal veľký divácky úspech, doslova lámal rekordy v návštevnosti. Videlo ho viac ako 5 miliónov divákov, vďaka čomu sa zaradil medzi ekonomicky najúspešnejšie a najsledovanejšie filmy v dejinách česko-slovenskej kinematografie. Aby sme si to vedeli predstaviť, podľa prehľadu Slovenskej požičovne filmov boli celkové výrobné náklady na film 10 039 975 korún. Do roku 1989 utížil v československých kinách 18 891 816 korún, z toho na Slovensku 9 155 521 korún.

Film získal aj významné ocenenie v zahraničí. Bol uvedený na Medzinárodnom filmovom festivale v Dillí dva roky po premiére roku 1965, kde získal cenu poroty pre kameramana Vladimíra Ješinu a tretiu cenu Bronzový páv.

---

⁵² Dostupné na internete: <http://priloznikj.sweb.cz/744.htm> , 2.4.2009, 9:42.

2.4. Zbojník Jurko (1976)

V priebehu jedného storočia sa stretávame s filmom o Jánošíkovi už po štvrtý krát. Táto téma sa zdá byť nevyčerpatelná, pretože dodnes je inšpiráciou mnohých umelcov, a to nielen v oblasti filmu. Oslovila aj svet animácie, čo je prípad ďalšieho celovečerného filmu o Jánošíkovi, tentoraz s odlišným názvom *Zbojník Jurko*. Tvorcom je Viktor Kubal, ktorý sa pri výrobe podieľal na réžii, námete, scenári, animácii a výtvarných návrhoch. Toto všetko zvládol sám. Pred samotným uvedením filmu by sme sa radi venovali jeho osobe, pretože patrí medzi najvýznamnejšie v oblasti slovenskej animovanej tvorby. Cez tvorbu, inšpirácie a námety sa tak chceme postupne dostať až k Zbojníkovi Jurkovi.

2.4.1. Viktor Kubal

Je zakladateľom slovenského animovaného filmu. Už ako jedenásťročný nakreslil tušom na filmový pás tank, ako ide cez prekážku a štartujúce lietadlo. Techniku nanášania tušu na filmový pás používal na začiatku svojej kresliarskej kariéry. Bola veľmi príbuzná tej, ktorú používal známy experimentátor z Kanady Norman McLaren.

Prvé skúsenosti s filmom nadobudol ako štrnásťročný v škole Karola Plicku. Na začiatku dospelosti absolvoval jeden rok na Slovenskej vysokej škole technickej, v odbore kreslenia a maľovania (Školfilm). Tu prejavil hlbší záujem o animovaný film a tu nakrútil aj svoje prvé filmy. Postupne sa kariéra karikaturistu rozbehla, stal sa nielen animátorom a výtvarníkom, ale aj autorom námetov, scenára a režisérom. Počas svojho života stihol režírovať a zároveň animovať takmer 400 krátkometrážnych filmov. Medzi nimi dominujú úspešné seriály *Janko Hraško*, *Puf a Muf*, *Dita* a ďalšie. Súčasťou jeho tvorby sú aj celovečerné animované filmy *Zbojník Jurko*, *Krvavá pani* a . Pôsoobil ako karikaturista v časopise *Roháč* a iných periodikách. Známy je aj ako autor niekoľkých kníh pre deti a mládež (napr. *Otcovia a deti*).

Viktor Kubal sa vo svojej tvorbe inšpiroval Amerikou - hádam najznámejším tvorcom animovaných filmov Waltom Disneyim a zároveň aj bratmi Fleisherovcami (napr. Pepek námorník). Obaja sa v tridsiatych rokoch sústreďovali na gagy. Tomuto hľadisku podliehal aj Kubal. Až neskôr sa zameral viac na príbeh a jeho konflikt a precíznejšie vykreslenie postáv. Spoločné mali aj zameranie sa na publikum. Animácie vytvárali tak, aby sa páčili čo najväčšiemu počtu divákov.

Kresba Viktora Kubala je úplne jednoduchá. Sám hovorí o tom, prečo si ju vybral. „*Karikaturista pracuje a vie iba toľko, že na všetko, čo by chcel povedať, je jeho život krátky. Možno preto som si vybral na stvárňovanie myšlienok kresbu čo najjednoduchšiu, zrozumiteľnú, a iba keď je to nevyhnutné – s minimálnym slovným sprievodom.*“⁵³

Spočiatku hovorené slová v jeho dielach boli, neskôr ich obmedzil na minimum až nakoniec vypustil úplne. Potláčanie výtvarnej zložky bolo zámerné a dávalo priestor pointe. Tá bola pre karikaturlistu Kubala prednostná. Sústreďoval sa na dramaturgiu a usiloval sa, aby bola každá scéna dramatická a hlavne zrozumiteľná. Aby divák vedel, čo chcel autor povedať.

Diela Viktora Kubala sa nesú v intelektuálno-filozofickej rovine. Nútia človeka zamýšľať sa nad vecami, ktoré chcel karikaturlista vyjadriť. Spočiatku mu bolo blízke epické cítenie a svoju karikatúru tomu aj podriadil. Neskôr je v jeho tvorbe zrejme satira a kritika rôznych spoločenských javov. Napr. film *Biely a čierny* ako kritika rasových postojov a predsudkov. Alebo *Nevera* – narušené manželské a milenecké postoje.⁵⁴

Všima si nenásytnú ľudskú túžbu po majetku a peniazoch, kult vecí a ich prílišný obdiv zo strany človeka a mnoho vtedajších a dá sa povedať, že aj súčasných aktuálnych spoločenských tém.

Jeho filmy tak naberajú moralistický ráz. Nechcú diváka len zabaviť, ale aj podnietiť jeho myslenie a nazeranie na určité veci. Jeho „rozprávky“ sú určené ako deťom, tak aj dospelým. Pre deti prinášajú do istej miery didaktickosť a pre

---

⁵³ JABLONICKÝ, V.: Filmár Viktor Kubal, Bratislava, Tatran, 1993, s. 11.

⁵⁴ Tamže, s. 13.

dospelých morálku. Všetko je to dopĺňané vtipnými postrehmi a sviežimi gagmi, ktoré sa na seba nabaľujú a vytvárajú tak dramatickosť.

Častokrát využíva ľudovú frazeológiu na obrazovú reč. Takto napr. vyjadril nápad rozsvietením žiarovky v hlave, alebo v *Zbojníkovi Jurkovi*, keď sa chcel pandúr vopchať do myšacej diery.

Aby však obraz nadobudol tú správnu podobu a dynamickosť, je potrebná aj správna hudba. Kubal tak musel pri tvorbe diela myslieť aj na túto zložku. Viaceré scény vyznievajú tak, ako majú práve vďaka nej.

Zrhnutím všetkých prvkov, ktoré sme popísali, by sme mohli tvorbu Viktora Kubala vyjadriť nasledovne. Jeho štýl je typický jednoduchou kresbou, s dôrazom na dramatickosť scén a hlavne výslednú pointu filmu. Dominuje u neho karikatúra, humor a gag, ktoré zároveň v sebe skrývajú hlbokú morálku. Tieto prvky sú zrejmé aj vo filme, ktorý je súčasťou tejto diplomovej práce – *Zbojník Jurko*.

2.4.2. Inšpirácia a prvé kroky k filmu

Začneme tým, čo stojí úplne na začiatku filmu, ešte predtým, než sa začne realizovať. A to je otázka, prečo práve Jánošík? Odpovedá na ňu autor v poradí už štvrtého celovečerného filmu o Jánošíkovi, tentoraz v animovanej podobe, Viktor Kubal. Ako dôvod udáva svoje detstvo a vtedajšiu výchovu: „*Po Jánošíkovi som odjakživa túžil. V detstve sme sa naňho hrávali a táto legenda vo mne zostala... Vtedy bola napríklad jedna čítanka, jedna vlastiveda a všade bol Jánošík. A navyše som chodil niekoľko tried do školy u tety v Terchovej a potom tam pravidelne trávil prázdniny. Nič tak neutkvelo v mojej pamäti z detstva ako práve historiky, príhody o tomto hrdinovi.*“⁵⁵

Na *Zbojníkovi Jurkovi* začal Viktor Kubal pracovať v apríli roku 1974. Bola to zdĺhavá a namáhavá robota, počas ktorej nakreslil 45 000 obrázkov, plus ďalších 600 pre pozadie. A to je len kreslenie. Na to, aby vznikol film, bolo potrebné

---

⁵⁵ Tamže, s. 23.

oveľa viac. Kvôli pozadiu chodieval každý týždeň do Terchovej a zaznamenával si prírodu. Pri pozeraní filmu môže divák rozpoznať skutočné hory, potok, skalú, ktoré v obci naozaj sú.

Ďalšia jeho práca spočívala už v spomenutých úlohách v úvodnej časti o *Zbojníkovi Jurkovi*. Okrem animácie sa podieľal na réžii, scenári, výtvarných návrhoch a námete. Celé to trvalo vyše dvoch rokov. Nakrúcanie sa skončilo 29. apríla 1976, potom nasledovali ešte úpravy v štúdiu – nasnímanie, strih, kompletizácia záberov, ozvučenie a výroba kópií.

Kubalov *Zbojník Jurko*, ako aj predchádzajúci Jánošíkovia bratov Siakelovcov, Fričov a Bielikov, má v niečom prvenstvo. Pokladá sa za prvý slovenský celovečerný animovaný film. Názov je však odlišný, čo zodpovedá hlavne jeho obsahu. Zbojník Jurko je vlastným a neopakovateľným pohľadom režiséra na legendu o Jánošíkovi. Jeho cieľom nebolo poukázať na čo najvernejší obraz hrdinu. Hlavnou inšpiráciou mu bola ľudová slovesnosť, rozprávky, povere, legendy a piesne, ktoré tradujú mýtus o Jánošíkovi. Týchto sa pridržal a na základe nich potom vytvoril hrdinu – Zbojníka Jurka, jeho charakter, výzor a celý príbeh.

„Zazdalo sa mi veľmi lacné vyžívať sa v bitkách, vo vraždách, krkolomných pádoch a povedal som si, že Jánošík bude čistý ako holubica. Tak si ho totiž vypestovala aj legenda v ľudoch za 250 rokov...“⁵⁶

Vďaka množstvu rôznych foriem tradovania mýtu o Jánošíkovi mal Kubal neohraničené možnosti interpretácie a variácie svojho príbehu, aby nakoniec vytvoril dielo podľa svojich predstáv. Skúsenosti karikaturistu mu veľmi pomohli. Naplno využil svoje animátorske a kresliarske schopnosti, a takisto aj humor, gag a všetky ostatné prvky charakteristické pre jeho tvorbu, ktoré sme popísali v stati jemu venovanej. Bližšie sa k ním vrátíme v konkrétnejších príkladoch.

---

⁵⁶ Tamže, s. 23.

2.4.3. Film Zbojník Jurko

Tým, že je film animovaný, na prvý pohľad vyznieva ako rozprávka. Keď sa naň pozrieme hlbšie, nájdeme znaky, ktoré sa nápadne približujú k realite. Najvýstižnejším príkladom na tento jav je úvodná časť filmu, kedy vstupuje do príbehu rozprávač so slovami: „...príbeh sa udial v krajine, kde sa voda liala a piesok sypal, keď ešte zrúcaniny hradov neboli zrúcaninami, ale bydliskami pánov, ktorí vládli svojim poddaným. A kde sú páni a poddaní, tam nikdy nebolo dobre.“⁵⁷

Voda liala a piesok sypal – z rozprávok je to veľmi známe, ale v opačnej podobe: Voda sypala a piesok lial. Práve tento opak a jeho pravdivosť aj v reálnom svete dokazuje, že nejde len o rozprávku ale aj o skutočnosť.

Fakt reálnosti umocňuje aj motív sociálnej diferenciácie v ďalšej časti slov rozprávača, kde si môžeme všimnúť dobový sociálny obraz o nerovnej spoločnosti. Ale bližšie špecifikovanie času tu nie je. Autor filmu ho pravdepodobne neudával zámerne, aby sa dal príbeh aplikovať aj na iné obdobia. Niekedy nás to môže zvádzať aj k myšlienke, že sa odohráva v dnešnej dobe. Udalosti a problémy zachytené v *Zbojníkovi Jurkovi* sa častokrát môžu aplikovať na súčasný stav. Jedným z dôvodov tohto pocitu môže byť spracovanie filmu v karikatúrnej kresbe. Práve tá ponúka „nadnesený“ spôsob myslenia.

Aby sme však úplne neodbočili od rozprávky, film má niekoľko charakteristických črt typických práve pre tento žáner. Kubalova interpretácia života Juraja Jánošíka v sebe nesie prvky fantastickosti. Nadprirodzenými prvkami sú napríklad víla, zázračný opasok a Jánošíkova sila. Karikaturista si ich nevymyslel sám, ale čerpal ich už zo spomínaných žánrov ľudovej slovesnosti týkajúcich sa mýtu o Jánošíkovi.

Archetypy legendy nájdeme vo viacerých častiach filmu. V scéne dojčenia, ktorá je odkazom na ľudovú verziu o sedemročnom dojčení Jánošíka. Alebo aj motív Jánošíkovho dvíhania drevenice, hádzania valašiek, prepadnutie koča, obdarúvanie chudobných, ukrývanie pokladov v stromoch a mnoho ďalších.

---

⁵⁷ Úryvok z filmu *Zbojník Jurko*. In: DVD - *Zbojník Jurko*, SFU, Bratislava, 2003.

Okrem pridržania sa mýtu o Jánošíkovi, autor zakomponoval do príbehu aj ľudové zvyky a obyčaje. Dôsledne popisuje prípravu Aničky do sviatočného kroja, od česania vrkočov až po obúvanie do krpcov. Takisto sa dozvieme recept „starých mám“ na prípravu zemiakových placiek alebo aj výrobu ľudovej žuvačky zo živice. A nechýbajú ani piesne typické pre liptovský región.⁵⁸

Ľudovú frazeológiu, ktorú Viktor Kubal využíval vo viacerých svojich filmoch, nevynechal ani tentoraz. Už spomínaná príhoda pandúra, ktorý sa chcel vopchať do myšacej diery. Alebo v scéne pri delení lupu, keď zbojníkom narastú dlhé nosy.

Legenda o Jánošíkovi je dramatickým príbehom hrdinu. Napriek tomu ju Kubal poňal viacmenej v humornom duchu a v niektorých častiach až romanticky. Aj úvodný pátos, ktorý zaznamenáva búrku, blesky udierajúce do stromov, plač malého dieťaťa a pandúrov naháňajúcich ľudí, sa nakoniec skončí úplne ináč, ako by sme predpokladali. Skĺzne do roviny komiky a gagu. Tvorca využije svoje majstrovstvo karikaturistu a vykreslí nezmyselnú činnosť vyberania vody z pivníc. Ako ju vyberajú, tak isto sa aj vracia naspäť druhým oknom. Tento láskavý humor je očividný v celom príbehu.

Ale aby Viktor Kubal nezaprel charakter svojej tvorby, využije aj iróniu a paródiu na poukázanie niektorých závažných otázok, ktoré nútia človeka rozmýšľať. Tak divák od filmu neodchádza na prázdno, ale s morálnym „pichnutím“. Z humoru a irónie sa dostáva do roviny filozofickej. A Kubalovi šlo predovšetkým o pointu, o prinesenie iného pohľadu na veci a svet.

V otázke humoru sa vrátíme ešte ku gagu. Prakticky od začiatku svojej kariéry sa Viktor Kubal stretáva s touto formou vyjadrovania komického nápadu a celých sérií zvrátov vo filme v komediálnom duchu. Naplno ho využil aj v *Zbojníkovi Jurkovi*. Kratším príkladom je scéna so zbojníkom, ktorý vystrúha drevo, napíli siahovicu a spojí to dokopy. Takto si vytvoril gramofón. To ale nie je všetko, gag pokračuje. Drevo sa krúti a vyludzuje hudobný motív. Na prekvapenie diváka

---

⁵⁸ URC, R.: Nad prostriedkami animačnej narácie v Kubalovom filme *Zbojník Jurko*. In: VRAŠTIAK, Š., URC, R.: *Jánošík 1921 (Osemdesiatiny filmu Jánošík z roku 1921)*, Bratislava, SFU, 2001, s. 39.

absurdnou situáciou by to aj stačilo, ale prichádza ešte niečo prekvapivejšie. Z prístroja vyjdú traja maličkí muzikanti. Takto dokázal Kubal nabaľovať jeden gag za druhým a vyvolávať komické efekty.⁵⁹

Gag použil aj v scéne popravy Jurka, kde divák očakáva dramatický koniec zavesenia zbojníka na hák a smrť. Zavesenie síce prebehlo, ale nakoniec vysvitlo, že namiesto hrdinu popravili handrového panáka vypchatého slamou. V tomto prípade vyvoláva gag pocit uvoľnenia u diváka.

Ešte stále zostaneme v rovine humoru. Viktor Kubal bol vo svojej tvorbe ovplyvnený americkými animátormi nielen v oblasti gagu, ale aj grotesky. Nasledujúce ukážky môžu byť mnohým známe a podobné z iných rozprávok:

- Jurko fúkne do dverí, tie sa rýchlo pribuchnú. Po ich pomalom otvorení sa pricapený pandúr zvalí na zem.
- Pri bitke medzi zbojníkmi a pandúrami sa na konci bijú už len pandúri medzi sebou.
- Jurko uteká pred letiacimi patrónami a je rýchlejší.
- Jurko otočí celý strom, aby sme videli oznam s jeho portrétom a sumou za jeho lapenie.⁶⁰

Tvorca využil viaceré prostriedky na vyjadrenie komediálnych scén a humoru v celom príbehu, ktoré zúžitkovával už v predchádzajúcich svojich filmoch.

Sympatická je aj kresba autora, ktorá je charakteristická jednoduchosťou. Chcel dať do popredia pointu a dej filmu a neodvádzať pozornosť diváka zbytočnou zložitou kresbou. Jednoduchou líniou dokázal zachytiť aj pohyb trávy pod náporom vetra, tečúcu vodu, kvapky dažďa a všetko, čo bolo potrebné. Vďaka svojim kresliarskym schopnostiam vedel spraviť aj spomalený záber. Môžeme si ho všimnúť v dvoch scénach – Keď si chce Jurko vyskúšať svoju silu po pripnutí zázračného opaska. Spomalený záber je v časti, keď sa naňho valia skaly a on ich vďaka svojej sile rozdrví na malé kúsky.

Druhá scéna so spomaleným efektom nastáva pri zlapaní. Pri výstrele pandúra z pušky sa obraz zmení a trvá do chvíle, keď sa Jurko pošmykne na hrachu a

---

⁵⁹ Tamže, s. 42.

⁶⁰ Tamže, s. 38.

pandúri sa naňho vrhnú. Táto kresba sa odlišuje menšou farebnosťou, slabšou hlavnou linkou postáv. Budí dojem, akoby bola len narýchlo načarbaná ceruzkou. Zároveň spomalenie akcie dosahuje statickými obrazmi a iným rozložením pohybu.

Do úzadia potlačil aj hovorené slovo. Objavuje sa len na začiatku filmu v úlohe rozprávača, pravdepodobne spev zbojníka je uprostred filmu a v závere je prečítanie rozsudku. Ináč je celý príbeh nemý. Absencia dialógu nevyznieva ako nedostatok filmu, pretože kresba je taká jasná, že nie je potrebné ju vysvetľovať slovami. Zároveň ho nahrádza spev Dariny Laščiakovej a hudba Juraja Lexmana, v ktorej samozrejme nechýba terchovská nôta.

2.4.4. Postavy

Zaujímavo sú spracované aj postavy. Aj v tomto smere Kubal využil svoj humor založený na karikatúre skutočnosti. Neminulo to ani hlavného hrdinu Jurka, ktorého však skarikoval nie v komickom zmysle ale heroickom, ako sa o ňom tradovalo v mýtoch – postava štíhleho, statného junáka, z ktorého vyžaruje sila, istota a odvaha. Svojím charakterom a šľachetnosťou vysoko prevyšoval ostatných. Kubal chcel jeho dobré vlastnosti zvýrazniť a zároveň odlíšiť hlavného hrdinu a jeho výnimočnosť od ostatných postáv. Použil na to to, čo mu bolo najbližšie, kresbu – namaľoval ho najvyššieho. Rovnocennou postavou mu bola iba jeho milá Anička. Ostatné postavy sú menšie.

Aj v kresbe postáv využil jednoduchosť a strohosť. Najprecíznejšie namaľovaná je cigánka a hrbáč. Postavy zobrazujúce masu ľudí sú približne rovnaké, stačilo mu na ich nakreslenie len pár ťahov ceruzkou. Žiadna z nich nie je výrazná, rozoznávame len ich príslušnosť ku skupine – dedinčania, pandúri.

Inak je to u zbojníkov, kde nájdeme idividuálne postavy. Hrajnoha sa odlišuje od ostatných dlhými fúzami a mohutnejšou postavou. Diferencuje sa aj Zbojníček, ktorý je vzrastom menší. Zbojníci majú rovnaké oblečenie a široké, takmer mexické klobúky. Keď sa hrčia okolo Jurka, pripomínajú dubáky pod stromom.

Autor zbojníkov nevykresľuje ideálne, zobrazuje aj ich chyby a nedostatky – zbabelosť, inokedy sa zas opíjajú, šklbú a sú lakomí pri rozdeľovaní lupu.

Takmer všetky postavy sú nakreslené bez detailov tváre. Vidíme len nos, oči a ústa chýbajú. Zobrazia sa len v prípade, keď chcel tvorca filmu na tvári niečo zachytiť. Takto mohol dosiahnuť napr. vyjadrenie pocitu (keď si Jánošík uvedomí pri zapnutí opasku svoju silu), alebo úsmev zbojníkov, znamenie, pohľad, údiv pandúrov a ľudí pri poprave Jurka, prosto všetko, pričom je dôležitá mimika tváre. Týmto Kubal ukázal, že aj v animovanom filme, tak ako v hranom, sa dá zamerať na detail tváre.

2.4.5. Záver filmu

Príbeh Zbojníka Jurka je klasický, ako sa zachoval v ľudovej tradícii. Jánošík bol spravodlivým hrdinom, ktorý bohatým bral a chudobným dával. Archetypu o Jánošíkovi a celom príbehu sa Viktor Kubal pridŕžal do bodky. Rozdiel je ale v závere, aj keď Kubal ho chcel vyjadriť skôr ako metaforu. Už sme uvádzali, že hlavný hrdina Jurko nekončí smrťou na háku, hoci pandúri ho zdanlivo obesia za rebro. Figurína Jurka postupne splasne a vysvitne, že poviesili iba jeho slamou vypchaté šaty. Jánošík a jeho legenda tak ostávajú neustále živí. Túto myšlienku zdôraznil aj poslednou scénou filmu, kde sa objavia dnešní mladí ľudia pri ohníku. Zaznie gitara a ich spev: „*Bol by Jánošík bojoval, keby sa bol merkoval...*“⁶¹

Takže legenda o Jánošíkovi tkvie v ľuďoch aj dnes.

2.4.6. Úspech a ocenenia

Zbojník Jurko mal premiéru v bratislavskom kine Slovan 6. mája 1977. Potom sa hral aj mimo hlavného mesta.

Získal viacero ocenení a uznaní či už u nás alebo v zahraničí:

---

⁶¹ Úryvok z filmu *Zbojník Jurko*. In: DVD - *Zbojník Jurko*, SFU, Bratislava, 2003.

- Cena Jiřího Trnku za film *Zbojník Jurko*, 17. festival filmov pre deti a mládež Gottwaldov 1977
- Osobitná cena festivalového výboru, 15. festival českých a slovenských hraných filmov Bratislava 1977
- Cena mesta Gijón pre československú kinematografiu (v kolekcii aj *Zbojník Jurko*) za dlhoročnú úspešnú prácu v tvorbe pre deti a mládež, 16. MFF pre deti a mládež Gijón 1978
- Cena za najlepší animovaný film, MFF pre deti a mládež Lyon 1981
- Hlavná cena, 1. Festival celovečerných animovaných filmov pre mládež Bourg-en-Bresse 1982
- Cena federácie talianskych filmových klubov za kolekciu filmov, 39. Medzinárodná prehliadka filmov Montecatini Terme 1988
- 1. miesto v kategórii Najlepší slovenský animovaný film, Anketa 2000 (slovenských filmových novinárov a kritikov o najlepší slovenský a zahraničný film a o najlepší slovenských a zahraničných tvorcoch storočia)⁶²

---

⁶² Dostupné na internete: <http://www.sfd.sfu.sk/main.php?pof=192> , 8.4.2009, 11:10.

2.5. Jánošík v 21. storočí

Jánošík sa dostal aj do obdobia našej súčasnosti. Takže téma je živá aj dnes. V porovnaní s predchádzajúcimi filmami sa budeme na v poradí už piaty film o Jánošíkovi pozerat' z pohľadu, aký asi bude. Premiéra je totiž naplánovaná na september 2009. Film ešte nikto nevidel a neprešiel okom kritikov. Preto jeho rozbor bude z pozície očakávaní a viacmenej z predstáv tvorcov. Pracovný názov filmu je *Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi*.

2.5.1. Jánošík a jeho natáčanie

Celé sa to začalo diplomovým scenárom dnes už známej scenáristky a režisérky Evy Borušovičovej. Potom v roku 2003 vyvolala rozruch svetoznáma režisérka Agnieszka Hollandová, ktorá spolu so svojou dcérou Kasiou Adamikovou prijala ponuku na nakrúcanie nového filmu o Jánošíkovi. Súhlasila s nakrúcaním pod podmienkou, že autorka scenára Eva Borušovičová projekt prepracuje. Podľa vlastných slov Borušovičovej, nebol problém scenár upravovať počas celého natáčania. Scenár bol, režisér tak isto a aj producent, ktorým sa stal Rudolf Biermann. Natáčaniu už teda nič nestálo v ceste.

Predstaviteľom hlavnej úlohy vo filme sa stal český herec Václav Jiráček a po jeho boku si zahral slovenský herec Ivan Martinka postavu Uhorčíka.

Príbeh o Jánošíkovi sa začal pod Tatrami nakrúcať už v polovici októbra 2002. Prvá klapka padla v Červenom Kláštore. Potom sa štáb presunul do Skanzenu pod Lubovnianskym hradom. Odtiaľ smerovali do Jánošíkovej rodnej dediny - Terchovej a niektoré scény sa natáčali aj v historickom Kežmarku. Do januára boli jesenné a zimné scény, ktoré predstavovali takmer 40 percent filmu, hotové. Potom však nastal problém a na dokončenie filmu už nezostali financie.

Podľa slov producenta Rudolfa Biermana boli na vine americkí partneri, ktorí neposkytli sľúbené peniaze. Prekvapilo ho aj samotné nakrúcanie, kde opisuje svoju skúsenosť z prvých 31 filmovacích dní: „*Osobne sa prvýkrát stretávam s*

takým vysokým filmovým štandardom, neočakával som, že stojí i v našich podmienkach až toľko.“ „Nikdy pred tým som s režisérkou Agnieszkou Holland nespolupracoval, preto sa mi zle odhadovalo, ako náročne nakrúca.“⁶³

Podobne to videla aj režisérka Agnieszka Hollandová, ktorá bola zvyknutá na iné podmienky natáčania: *„Občas nám síce chýbajú isté profesionálne návyky, na ktoré sme s dcérou zvyknuté zo západu. Žartujeme, že robíme veľkofilm spolovice amatérsky, ale i to má svoje kúzlo.“⁶⁴*

Kto urobil v tomto prípade chybu, nejdeme rozoberať. To nie je našim cieľom. Polemiky a diskusie o tom viedlo už dosť ľudí. Podstatné je, že natáčanie sa teda na jar 2003 z nedostatku financií zastavilo. Nikto nevedel odhadnúť, či sa k nemu ešte podarí vrátiť.

Po takmer 6-ročnej prestávke sa našiel nový producent, ktorý sa odhodlal film *Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi* dokončiť. Rudolfa Biermana vystriedal poľský producent a režisér Dariusz Jablonski so svojou spoločnosťou Apple Film Production. Podľa vlastných slov to spravil predovšetkým kvôli režisérke Agnieszke Holland, ktorá ho požiadala o pomoc. K natáčaniu sa vrátila takmer celá pôvodná zostava vrátane hercov, ktorí mali už o pár rôčkov navyše aj pred kamerami.

Zo slovenských hercov, ktorí si vo filme zahrajú (Ivan Martinka/Uhorčík, Táňa Pauhofová/Anička, Marián Labuda), odstúpila od filmu Zuzana Fialová, pretože nechcela hrať erotické scény.

Nové nakrúcanie odštartovalo 21. júla a skončilo na jeseň. Bolo potrebné dotočiť zvyšných 60 percent filmu, čo sa im aj podarilo.

Zimné scény, ktoré sú pre natáčanie náročnejšie, sa natáčali už pred rokmi na Slovensku. Nebolo potrebné do nich nijako zasahovať. Podľa nového producenta Dariusza Jablonského, nakrútené materiály boli vynikajúcej umeleckej kvality. Druhá časť filmu sa odohráva v inom ročnom období, čo bolo jednoduchšie a menej náročné pre celý štáb.

---

⁶³ Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/ekonomika/slovensko/pod-dotacie-janosikovi-sa-podpisali-v-podstate-vsetci/24940.html> , 14.4.2009, 9:59.

⁶⁴ Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/ekonomika/slovensko/pod-dotacie-janosikovi-sa-podpisali-v-podstate-vsetci/24940.html> , 14.4.2009, 10:05.

A tak isto nesmieme zabudnúť povedať, že sa zmenilo aj prostredie, v ktorom sa film natáčal. Namiesto Slovenska sa prešlo do poľských Tatier. Z toho dôvodu zapojili do filmu viacero poľských hercov a komparzistov.

Film sa nakoniec podarilo dotočiť. Na vznik prispel okrem spoločnosti Apple Film Production aj Poľský filmový inštitút, poľská verejnoprávna televízia a HBO Central Europe.

Rozpočet na film sa pohybuje v sume 21 miliónov zlotých (189,4 milióna korún). Stane sa tak po Jakubiskovej Bathory najdrahším slovenským filmom. Odborníci ho očakávajú ako filmovú udalosť roka. Premiéra je naplánovaná na september tohto roku.

2.5.2. Film Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi

Aký má byť najnovší Jánošík by mali najlepšie vedieť jeho scenáristka Eva Borušovičová a režisérka Agnieszka Holland.

Režisérka tvrdí, že tento film má byť prvým stvárnením zbojníka Jánošíka opretým o fakty.

Potvrdzuje to aj scenáristka, ktorá pri písaní vychádzala z dobových prameňov a historických faktov. *„Základ tvoria fakty o živote Juraja Jánošíka, ktoré sa zachovali. Príbeh je doplnený udalosťami a činmi, ktoré boli v kontexte tej doby veľmi pravdepodobné. A zvyšok tvorí to, čo vzniklo v mojej hlave.“*⁶⁵

Film však nemá byť plný len historických faktov. Zároveň a predovšetkým má byť zameraný na psychológiu Juraja Jánošíka. Chceli by ho ukázať ako človeka bez kliše, ktoré sa spájajú s jeho postavou. Ukázať ho z pozície tragického hrdinu, ako dramatický príbeh človeka, ktorý už ako 15-ročný bojoval v protihabsburskom povstaní. Tento fakt veľa ľudí ani nepozná.

Zároveň by chceli poukázať aj na jeho súkromný život, v ktorom sa mu veľmi nedarilo.

---

⁶⁵ Dostupné na internete: http://www.filmsk.sk/show_article.php?id=68&movie=&archive=1 , 14.4.2009, 10:28.

Z faktov o jeho živote sa snažia tvorcovia filmu na jeho osobu pozrieť z psychologického hľadiska. Na jeho city, túžby, možnosti... A na základe toho to vyjadriť aj z pohľadu dnešného človeka. Čo by spravil dnešný človek, keby sa ocitol na jeho mieste, keby prežíval to, čo Jánošík, keby bol v takej istej situácii.

Sama autorka scenára Eva Borušovičová hovorí, že v hľadaní si svojho miesta v živote, v hľadaní si svojho šťastia sa ani za 400 rokov toho veľa nezmenilo. A z takého pohľadu by chceli poňať aj hlavného hrdinu.

Či sa im to podarí, sa môžeme presvedčiť sami po premiére filmu.

3. Porovnanie filmov o Jánošíkovi

V tejto kapitole si budeme všímať 3 najdôležitejšie momenty Jánošíkovho života, ktoré sa udiali v jeho živote a zároveň boli aj obohatené ľudovou tradíciou. Následne ich porovnáme v jednotlivých filmoch, či v nich boli zachytené, ak áno, akým spôsobom.

Posledný film nezakomponujeme v takej miere, ako ostatné, pretože sme ho ešte nevideli, a tak by boli naše tvrdenia nepodložené. Môžeme len uviesť, či sa s danými udalosťami počíta.

Udalosti nášho skúmania sú nasledovné:

- detstvo a mladosť Jánošíka (mladosť predstavuje štúdium za kňaza)
- zlapanie Jánošíka a stará baba s hrachom
- poprava Jánošíka

3.1. Jánošík bratov Siakeľovcov (1921)

Detstvo a mladosť Jánošíka

V prvom Jánošíkovi detstvo nie je vôbec zachytené. Život Jánošíka sa vo filme začína mladosťou, ktorú predstavuje štúdium. Tradovalo sa, že Jánošík študoval za kňaza, aj keď história to nepotvrďuje. Čiže v Jánošíkovi z roku 1921 moment štúdia neabsentuje. Upozorňujú naň titulky a kňazská sutana, v ktorej sa Jánošík vracia domov zo štúdií. Toto oblečenie si Jánošík zoblieka až po značnej časti filmu. Vo chvíli, keď sa stáva zbojníkom. Vo viac ako tretine filmu teda vyzeral ako kňaz.

Zlapanie Jánošíka a stará baba s hrachom

Scéna venovaná tejto udalosti samozrejme nechýba v Jánošíkovi z roku 1921. Zbojníci sa zabávajú v krčme, hrajú im muzikanti a oni tancujú. Stará baba, ktorá vyzerá ako ježibaba s veľkým nosom a čiernymi vlasmi, sedí pri peci. Do toho prichádza Jánošík. Po chvíli zaznie výstrel a ukážu sa pandúri. Strhne sa boj. Najskôr zlapajú zbojníkov a až nakoniec Jánošíka. Vo chvíli, keď sa chcú pandúri naňho vrhnúť, stará baba sa postaví a vysype mu pod nohy hrach. Ten sa na ňom šmykne a pandúri už nemajú veľa roboty. Rýchlo mu zviažu ruky a odvážajú ho preč. Po východe z krčmy sa v dverách na krátku chvíľu zastavia, Jánošík sa obzrie raz na jedného a potom na druhého pandúra a pokračujú v ceste.

Poprava Jánošíka

Príbeh o Jánošíkovi sa končí prečítaním rozsudku. Samotná poprava nie je vo filme zobrazená.

3.2. Jánošík Martina Friča (1935)

Detstvo a mladosť Jánošíka

Vo Fričovom filme uvidíme Jánošíka po prvýkrát takisto až vo veku mládenca a rovnako aj v kňazskej sutane. Takže už z prvého záberu na hlavného hrdinu nám je jasné, že prichádza zo štúdií za kňaza. Ako zbojník sa však prejaví takmer hneď po príchode, keď sa dozvie, že mu otca zobrali na palicovanie. Schytí valašku a preskakujúc ploty a skaly sa vydá rovno za ním. Takže štúdium Jánošíka za kňaza nechýba ani v tomto spracovaní, na rozdiel však od Siakeľovského, vidina Jánošíka ako kňaza je v podstate len v prvom zábere.

Zlapanie Jánošíka a stará baba s hrachom

Scéne zlapania vo Fričovom filme je venovaná značná časť. Pravdepodobne ju chcel režisér zachytiť čo najdramatickejšie a najlepšie. Od Siakeľovského Jánošíka sa v niečom líši. Zbojníci sa zabávajú v krčme pri muzike, Jánošík však s nimi nie je. Napadnú ich pandúri a odvezú preč. Chyteniu Jánošíka je venovaný samostatný priestor a vďaka viacerým detailom naozaj dostáva dramatický ráz. Po odvedení zbojníkov sa krčma uprace, aby si Jánošík nevšimol, čo sa tam odohralo. Jemu je to však už od začiatku podozrivé a poobzerá sa po každom kúte v miestnosti. Pandúri sú ale dobre poschovávaní. Tak si Jánošík sadne za stôl a popritom aj zaspieva svoju obľúbenú pieseň.

Povestná baba s hrachom už od začiatku sedí na peci a čaká len na moment, kedy na Jánošíka vyskočia vojaci. V prestrihoch sa objaví Anička, ako uteká Jánošíka varovať. Vo chvíli, keď Jánošík už vie, že sa v krčme muselo niečo odohrať (s rukou sa chytí zakrvavenej lavice), vletí do miestnosti Anička s výkrikom „*Jánošík!*“. Nestihne ho ani dokončiť, keď zaznie výstrel a Anička umiera. Potom sa už všetci pandúri vynorili zo skrýše a pri pokuse Jánošíka o útek sa objaví baba s hrachom, vysype ho Jánošíkovi pod nohy a on padá na zem. Na záver sa baba škodoradostne zasmieje.

Poprava Jánošíka

Pri čítaní rozsudku stojí Jánošík na šibenici. Zaznie hudba, Jánošík si uvoľní zviazané nohy a pod hákom zatancuje odzemok. Túto scénu sme spomínali v kapitole venovanej filmu o Fričovom Jánošíkovi. Takisto je spracovaná, aby vyznela čo najdramatickejšie. Jánošík sa sám nabodne na hák. Malý Janko spomedzi davu ľudí kričí: „*Nezabíjajte ho, nezabíjajte ho...*“

3.3. Jánošík Paľa Bielika (1962/63)

Detstvo a mladosť Jánošíka

Prvýkrát sa stretávame už aj s detstvom Juraja Jánošíka v krásnych úvodných sekvenciách filmu pri chytaní sokola. Už tu sa naplno prejaví charakter hlavného hrdinu, jeho nebojácnosť a odvaha postaviť sa aj pánom. Detstvu je venovaných takmer 25 minút filmu.

Zároveň musíme podotknúť aj ďalšiu odlišnosť od ostatných spracovaní. Pôvod Jánošíka nezasadzujú do chudobnej rodiny, ale k slobodníkom, ktorí mali isté úľavy. Dôkazom je náušnica symbolizujúca toto spoločenské postavenie a zároveň možnosť dať Jánošíka na štúdiá. Tie nechýbajú ani do tretice. Jánošík študoval v kňazskom seminári prakticky už od detstva a tentoraz režisér zobrazil nielen príchod a vedomie, že Jánošík študoval, ale ukázal ho aj priamo v seminári a pri výučbe. Jánošík tak bol mladým vzdelaným mužom, čo naplno vyjadril režisér vo svojom filme.

Zlapanie Jánošíka a stará baba s hrachom

Zlapanie Jánošíka v treťom Jánošíkovi sa odlišuje od predchádzajúcich. Klasický príbeh krčmy sa preniesol do hôr, aj keď nevypadol úplne. Pandúri napadli zbojníkov priamo v ich skrýši, všetkých pobili a poviažali. Jánošík im ušiel a šiel rovno do krčmy, kde nakoniec chytili aj jeho. Anička ho nestihla varovať. Tak isto ako aj v Jánošíkovi Martina Friča ju zabili.

Podobná je situácia po príchode Jánošíka do krčmy, kedy sa mu nezдалo prostredie a radšej všetko skontroloval. Pri snahe varovať Jánošíka, stará baba, tentoraz však postavená do pozície kladnej postavy, kopne do vreca s hrachom a vysype ho. Jánošík sa na ňom šmykne a vzápätí ho pandúri zlapajú. Takže baba a hrach nechýbajú ani do tretice, i keď sú postavené v inom svetle.

Poprava Jánošíka

Ešte aj pri poprave sa Jánošík zachová ako vzdelaný muž. Cisárovi odkáže, že je nepotrebný, ako aj ostatní, ktorí ho popravujú. Pod hákom povzbudí bedač a na

holiach sa objavia vatry ako znamenia, že mladí ľudia budú pokračovať v Jánošíkových šľapajách. V celej poprave cítiť súdržnosť biedneho ľudu s Jánošíkom a Jánošíka s nimi. Samotné nabodnutie na hák nie je zobrazené, je len naznačené.

3.4. Zbojník Jurko (1976)

Detstvo a mladosť Jánošíka

Detstvo Jánošíka uvidíme aj po druhýkrát, v Zbojníkovi Jurkovi. Už ako malé dieťaťko, keď k nemu prišla víla a dala mu nakojiť sa. Potom už aj väčšieho chlapca, ako sa hrá s Aničkou a vyslobodzuje ju z rúk bohatého pána. Takže aj v tomto spracovaní, ako u Paľa Bielika, bol Jánošík nebojácny už od malička a nebál sa vzoprieť panskej vôli.

Štúdium Viktor Kubal vynechal, dokonca aj jeho rodičov. Matka bola zobrazená len na začiatku filmu pri plačúcom dieťaťu. Následne ju pandúr zobral a odvtedy o rodičoch nie je žiadna zmienka. Jánošík vystupoval sám.

Zlapanie Jánošíka a stará baba s hrachom

Na Jánošíka sa nachystalo veľa pandúrov, no on ich ľahko premohol sám, bez pomoci zbojníkov. Následne sa stretol s Aničkou v krčme. Jeden zo zbojníkov však šiel za pánom a povedal mu, kde nájde Jurka. Takže zlapanie pokračovalo až do krčmy, ako vo všetkých filmoch. Aj tu čakala stará baba na peci. Keď zasiahli Jurka pištoľou, spadol mu opasok a tým stratil svoju silu. Pri úteku mu baba podsypala pod nohy hrach a pandúri sa naňho vrhli. Baba sa na záver škodoradostne zasmiala, ako v Jánošíkovi Martina Friča. Zbojníkov chytili až po Jánošíkovi.

Poprava Jánošíka

Popravu sme opisovali detailnejšie už v kapitole venovanej filmu Zbojník Jurko. Pred odchodom na šibenicu strážne zistili, že Jurko v cele nie je. A tak si museli vymyslieť plán, aby im na to neprišli. Nemusíme už ani hovoriť, že im nevyšiel, pretože pri zavesení Jánošíka na hák vyšlo najavo, že je to len slamená bábka. Jurko stál na vrchu hory a radostne kričal, takže Jurko v tomto spracovaní zostal živý.

3.5. Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi

Podľa zistených informácií o najnovšom Jánošíkovi môžeme predpokladať, že tieto časti budú spracované asi najodlišnejšie, alebo budú vypustené úplne. Tvorcovia filmu sa snažili pridržať historických faktov, takže štúdium za kňaza, babu s hrachom by sme tam nemali uvidieť. Detstvo pravdepodobne tiež nie, ale mladosť by mala byť zobrazená. Jánošík bol v mladom veku vojakom cisárskej armády a zároveň aj vojakom Rákocziho povstania. Čiže to by malo byť súčasťou filmu.

Na zlapanie a popravu si budeme musieť počkať až na premiéru.

4. Webová stránka Jánošík vo filme

Súčasťou našej diplomovej práce je projekt webovej stránky *Jánošík vo filme*. V súčasnosti je internet postavený do popredia ako hlavný a všetkým dostupný zdroj informácií. A o to nám predovšetkým išlo. Cieľom našej internetovej stránky je prinášať informácie o všetkých filmoch o Jánošíkovi, o ich histórii, hercoch, natáčaní a o všetkom, čo s tým súvisí. Filmov o Jánošíkovi je viacero a nielen slovenských. Hoci predmetom našej diplomovej práce sú len 4 filmy a sčasti aj najnovší (ešte len pripravovaný), na stránku by sme chceli postupne pridať informácie aj o poľských filmoch. Takto chceme zosumarizovať čo najviac poznatkov a priniesť tak čo najkomplexnejší zdroj informácií o všetkých filmoch o Jánošíkovi. Internetová stránka *Jánošík vo filme* začala fungovať od 15.2.2009 a je dostupná aj bežnému človeku, na rozdiel od vedeckých štúdií a prác. Okrem základných informácií o filmoch nájdete na stránke aj detailný popis vybraných diel s rôznymi zaujímavosťami, fotografiami, videami, súvisiacimi článkami a podobne. Súčasťou webu sú aktuálne novinky o filmoch o Jánošíkovi či upozornenia na podujatia súvisiace s týmito filmami.

Informácie na stránke o jednotlivých filmoch sú určené pre široké vrstvy, nie pre vedeckú obec. Vychádzali sme z odborného štúdia publikácií, článkov a pod. (ktoré bolo súčasťou našej diplomovej práce). Po naštudovaní sme texty prispôbili do takej formy, aby boli vhodné pre verejnosť, čiže sú populárno-náučné. Veľa sme čerpali aj z internetových stránok, ktoré boli venované priamo alebo nepriamo tejto problematike. Podrobili sme ich kritike a až tak zakomponovali do jednotlivých článkov.

Na stránku sme umiestnili anketu, v ktorej sme sa návštevníkov pýtali: „*Ktorý z filmov o Jánošíkovi ste videli?*“. Predpokladali sme, že film o Jánošíkovi z rokov 1962/63 videla väčšina ľudí, ten totiž najčastejšie vysielať v televízii. Ostatné už však nie sú také dostupné.

Ktorý z filmov o Jánošíkovi ste videli?

Obrázok 1: Anketa zo stránky <http://janosik.terchova-info.sk>

Doteraz (od polovice februára do 16. apríla 2009) anketu vyplnilo 62 návštevníkov webstránky. Ako si môžeme všimnúť v ankete, najpozzeranejším filmom je (podľa predpokladov) Jánošík Paľa Bielika z roku 1962/63, ktorý videlo 59 hlasujúcich. Po ňom nasleduje s počtom hlasov 36 Zbojník Jurko, následne s 31 hlasmi Jánošík Martina Friča z roku 1935. Najmenší počet hlasov získal najstarší Jánošík bratov Siakeľovcov z roku 1921, ktorého videlo len 19 hlasujúcich.

Ako sme už spomínali, výsledok bol pravdepodobne ovplyvnený tým, že Jánošík Paľa Bielika patrí k najpremietanejším filmom v televízii spomedzi všetkých Jánošíkov. Ešte aj dnes ho môžeme vidieť takmer každý rok, väčšinou okolo Vianoc.

Ďalší údaj, ktorý sme zisťovali, je záujem o problematiku Jánošíka, konkrétne vo filme.

Počas obdobia od vzniku internetovej stránky až doteraz sme zaznamenali takmer 3000 návštevníkov. Z toho bolo 75 percent zo Slovenska, 10 percent z Poľska, 5 percent z Českej republiky a zvyšných 10 percent z iných krajín. Priemerne to na deň vychádza okolo 50 návštevníkov.

O našu internetovú stránku prejavili záujem aj novinári zo Žilinského kraja. Článok o webe o filmoch o Jánošíkovi bol publikovaný v Žilinských novinách (zároveň na internete na www.zilina.sme.sk) a v Žilinskom večerníku. Vtedy stránka Jánošík vo filme zaznamenala najviac návštevníkov.

Vďaka stránke sme získali kontakt na Denisu Biermannovú⁶⁶, ktorá s nami v súčasnosti komunikuje ohľadom pripravovaného filmu o Jánošíkovi a poskytla nám pár cenných informácií – mimo iného prvú upútavku na film a CD s fotografiami z natáčania filmu. Samozrejme sme ich zverejnili na našej stránke, kde sú k dispozícii všetkým návštevníkom.

Okrem toho sme sa rozhodli, že v lete zorganizujeme filmový festival v Terchovej. Počas neho by sme chceli premietnuť všetky 4 spomenuté filmy o Jánošíkovi. Prípravy na festival sú momentálne už rozbehnuté. Predbežne máme prisľúbené autorské práva na jednotlivé filmy, zabezpečenú miestnosť a iné záležitosti. V prípade úspechu festivalu, by sme ho mohli ešte zopakovať, pravdepodobne už aj s najnovším Jánošíkom.

---

⁶⁶ Rudolf Biermann bol do prerušenia natáčania hlavným producentom najnovšieho filmu *Pravdivá história o Jurajovi Jánošíkovi a Tomášovi Uhorčíkovi*.

Záver

V našej práci sme podrobne rozobrali problematiku Jánošíka vo filme. Všimli sme si, že v každom filme silno dominuje časový faktor. Doba, v ktorej boli natočené, zanechala v diele svoju stopu a priniesla svojský pohľad na hrdinu. Jánošík z roku 1921 sa charakterovo líši od Jánošíka z roku 1935 a tak isto je to aj s ostatnými.

Ale nebola to len doba, ktorá zasiahla film. Aj konkrétne osoby, ktoré sa podieľali na tvorbe, do nej zaznamenali svoju pečať. Zároveň aj iné okolnosti (finančné a pod.) poznačili film a ovplyvnili ho. Vďaka autentickým výpovediam sme dokonca mohli poňať film aj z pohľadu „zo zákulisia“. Uvádzaním informácií o filmoch zo všeobecnejšieho hľadiska sme sa chceli vyhnúť jednostrannosti a stručnosti a priniesť tak širší pohľad na konkrétny film. To nám pomohlo objasniť jednotlivé prvky a momenty filmov.

Na záver každého filmu sme uviedli ocenenia a úspechy, aby sme poukázali na ich dôležité miesto v slovenskej kinematografii.

Aby sme naštudované informácie využili aj prakticky, vytvorili sme projekt internetovej stránky o Jánošíkových filmoch. Záujem o filmy nám potvrdila hlavne návštevnosť stránky, a takisto aj pozornosť novinárov.

V súvislosti s tým chceme v problematike Jánošík vo filme pokračovať aj naďalej. V lete sa chystáme zorganizovať filmový festival, kde tieto filmy budeme premietat'.

Zoznam použitej literatúry

CABADAJ, P.: Jánošík vo filme, Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992.

GOSZCZYŃSKA, J.: Mýtus o Jánošíkovi vo folklóre a slovenskej literatúre 19. storočia, Bratislava, JUGA, 2003.

JABLONICKÝ, V.: Filmár Viktor Kubal, Bratislava, Tatran, 1993.

KAZIMÍR, Š.: O nových dokumentoch k jánošíkovej legende. Ľudové čítanie, 3, 1957, č. 6.

M.H.: Videl som to srdcom. Spomienky Jaroslava Siakel'a. In: Televízia, 16, 1981, č. 44.

PETERKA, I.: Jánošík /1921/. In: Cabadaj, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992.

SLIVKA, M.: Karol Plicka a filmové spracovanie Jánošíka. In: Cabadaj, P.: Jánošík vo filme. Žilina, Miestne kultúrne stredisko Terchová, 1992.

VRAŠŤIAK, Š., URC, R.: Jánošík 1921(Osemdesiatiny filmu Jánošík z roku 1921), Bratislava, SFU, 2001.

Internetové zdroje:

Stručný životopis Juraja Jánošíka. [online] <http://www.pmza.sk/janosik/sk/historicky-vyskum/strucny-zivotopis-juraja-janosika>. Dostupné 16. apríla 2009.

Životopis Juraja Jánošíka. [online] <http://jurojanosik.com/pages/facts2.htm>.
Dostupné 16. apríla 2009.

ŠEVČÍK, J. 2005. Pravda o Jurajovi Jánošíkovi. [online] http://hnonline.sk/1-10023650-22445495-k00000_detail-45. Dostupné 16. apríla 2009.

Ružomberčan. 2008. Jánošík – Karpatský zbojník. [online] <http://www.ruzombercan.sk/clanky/janosik-karpatsky-zbojnik-foto-vystava-19882.html>.
Dostupné 16. apríla 2009.

Bratia Siakel'ovci. [online] <http://www.obce.info/index.php?make=mapa&id=4005&obec=2789&clanok=2555&pl=obcesk>. Dostupné 16. apríla 2009.

KUBÁŇ, J. 2002. Jánošík znovu oživený. [online] <http://www.noveslovo.sk/archiv/2002-15/ominulosti.asp>. Dostupné 16. apríla 2009.

Jánošík (1921). [online] <http://www.csfd.cz/film/161728-janosik/?text=107649>.
Dostupné 16. apríla 2009.

DANEČEK, T. 2005. Návraty: Jánošík – Skanzen na filmovom plátne. [online] <http://www.kinema.sk/clanok.asp?id=19305>. Dostupné 16. apríla 2009.

KALINOVÁ, Agneša. Jánošíkovská legenda pokračuje. [online] <http://www.sme.sk/c/4095496/janosik-1-a-2.html>. Dostupné 16. apríla 2009.

Stručný životopis a tvorba režiséra Martina Friča. [online] <http://www.csfd.cz/reziser/3177-fric-martin/>. Dostupné 16. apríla 2009.

Ruská filmová avantgarda. [online] http://artcinema.sk/wikiversity/index.php/Rusk%C3%A1_filmov%C3%A1_avantgarda. Dostupné 16. apríla 2009.

Režisér Paľo Bielik. [online] http://sk.wikipedia.org/wiki/Pa%C4%BEO_Bielik.
Dostupné 16. apríla 2009.

Jánošík Paľa Bielika (1962/63) na Sme.sk. [online] <http://www.sme.sk/c/4095496/janosik-1-a-2.html>. Dostupné 16. apríla 2009.

Spomienky Milana Jablonského na natáčanie filmu. [online] <http://priloznikj.sweb.cz/744.htm>, <http://priloznikj.sweb.cz/754.htm>. Dostupné 16. apríla 2009.

Tlačová správa SFU o vydaní filmu Jánošík na DVD (PDF). [online] http://www.sfu.sk/download/ts_dvd_1_Janosik.pdf. Dostupné 16. apríla 2009.

DVD zdroje (filmy):

DVD Jánošík, Bratislava, SFU, 2003.

DVD - Zbojník Jurko, SFU, Bratislava, 2003.